

USAID
FROM THE AMERICAN PEOPLE

MILLENNIUM
CHALLENGE CORPORATION
UNITED STATES OF AMERICA

MSI Management
Systems
International
A Subsidiary of Coffey International, Ltd.

КОРУПЦІЯ ТА РЕГУЛЮВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ: митні процедури та транспортування товарів

Порівняльний аналіз національних досліджень
2007-2009 рр. для Порогової програми Корпорації
«Виклики тисячоліття» (МСС)

Серпень 2009 року

Видання цього звіту стало можливим завдяки щирій підтримці американського народу, наданої через Агентство США з міжнародного розвитку (USAID) та Корпорацію «Виклики тисячоліття» (МСС). Зміст звіту є винятковою відповідальністю Менеджмент Системс Інтернешнл (MSI) та дослідницької компанії InMind і необов'язково відображає погляди Агентства США з міжнародного розвитку, Корпорації «Виклики тисячоліття» та уряду США.

Корупція та регулювання підприємницької діяльності в Україні : митні процедури та транспортування товарів. Звіт за результатами соціологічних досліджень. – Київ, 2007-2009. –44 с.

Корупція – це серйозна проблема, яка впливає на всі сфери життя в Україні, зокрема, на сферу регулювання імпортно-експортних операцій. Опитування підприємств, які здійснюють імпортно-експортні операції, з метою оцінки проблем корупції в сфері здійснення митного контролю було проведено під керівництвом компанії Management Systems International (MSI) дослідницькою компанією «InMind» (Київ). Дослідження є однією із складових проекту „Сприяння активній участі громадян у протидії корупції “Гідна Україна”, який є компонентом Порогової програми Корпорації „Виклики тисячоліття”, та здійснюється за фінансової підтримки Агентства США з міжнародного розвитку (USAID). Перша хвиля досліджень проводилась у листопаді-грудні 2007, друга хвиля – у квітні-травні 2009 року.

КОРУПЦІЯ ТА РЕГУЛЮВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ: митні процедури та транспортування товарів

Порівняльний аналіз національних досліджень
2007-2009 рр. для Порогової програми Корпорації
«Виклики тисячоліття» (МСС)

Підготовлено для:

Проекту «Сприяння активній участі громадян у протидії корупції «Гідна Україна»

A Subsidiary of Coffey International, Ltd.

Management Systems International

Corporate Offices
600 Water Street, SW
Washington, DC 20024

Дослідницька компанія InMind (Київ)

Кооперативна угода з Агентством США з Міжнародного розвитку No. 121-A-00-07-00702-00

Зміст

РЕЗЮМЕ	5
I. ВСТУП	6
1.1. Про дослідження	6
1.2. Процедури митного контролю	7
II. СТАВЛЕННЯ ДО КОРУПЦІЇ	8
2.1. Сприйняття поширеності корупції на різних етапах митного контролю.	8
2.2. Легкість ухилення від митних процедур.....	11
2.3. Причини корупції.....	13
III. ДОСВІД КОРУПЦІЇ	15
3.1. Досвід стикання з корупцією	15
3.2. Види корупційних практик	16
3.3. Офіційні особи, залучені до корупції	18
3.4. Корупція на етапах митного контролю	19
3.5. Розмір неофіційних платежів	20
3.6. Частота здійснення неофіційних платежів	21
3.7. Впевненість в отриманні послуг після сплати хабара.....	22
3.8. Використання особистих зв'язків та контактів в органах влади	23
3.9. Державні органи, які неофіційно полегшують проходження митних процедур	23
3.10. Частота використання зв'язків.....	24
3.11. Досвід повернення ПДВ.....	24
3.12. Роль брокерів в корупційних відносинах.....	25
3.13. Подання скарг на працівників митних органів	26
IV. СТАВЛЕННЯ ДО УРЯДОВИХ АНТИКОРУПЦІЙНИХ ЗАХОДІВ	28
4.1. Сприйняття ефективності урядових антикорупційних заходів	28
4.2. Першочергові антикорупційні заходи	28
4.3. Порівняння розмірів офіційних зборів та неофіційних платежів	31
4.4. Вплив зниження офіційних зборів	32
4.5. Обізнаність, ставлення та наслідки впровадження єдиної декларації.....	32
4.6. Обізнаність, ставлення та наслідки впровадження нової комп'ютеризованої системи транзиту вантажів у країні ЄС (NCTS)	33
Додаток А. Опис вибірки та методологія дослідження	35
Додаток В. Досвід проходження митної процедури	38

РЕЗЮМЕ

У цьому звіті представлені результати двох досліджень – 2007 та 2009 рр., що стосуються оцінки сприйняття та досвіду взаємодії українських підприємств з митними органами і, зокрема, рівня розповсюдженості корупції, з якою стикалися компанії при проходженні митних процедур.

Перше – базове дослідження було проведене у листопаді-грудні 2007 року серед українських компаній-імпортерів та експортерів. Повторне дослідження було проведене у квітні – травні 2009 року для оцінки змін у ставленні до корупції, змін у досвіді корупції серед компаній, а також у ставленні компаній до антикорупційних заходів уряду в зазначений проміжок часу. Це дослідження було здійснене дослідницькою компанією InMind під керівництвом компанії Менеджмент Системс Інтернешнл (MSI).

Це дослідження є частиною проекту «Сприяння активній участі громадян у протидії корупції «Гідна Україна», який є складовою Порогової програми Корпорації «Виклики тисячоліття» (МСС) в Україні та здійснюється за фінансової підтримки Агентства США з міжнародного розвитку (USAID). Однією з основних цілей проекту є підтримка незалежного моніторингу ситуації за чотирма пріоритетними напрямками антикорупційних дій, визначених корпорацією МСС, одним з яких є митний контроль та перевезення товарів.

Ставлення до корупції

З грудня 2007 року серед українських компаній не відбулося суттєвих змін у сприйнятті рівня поширеності корупції у митній сфері. На думку компаній, найбільш корумпованими етапами митного контролю є перетин кордону (65%) та етап перевірки документації (48%). Тринадцять відсотків опитаних в 2009 році компаній вважають, що можна досить легко уникнути фізичного огляду вантажу за допомогою корупційних дій. В той же час, досить важко уникнути сплати офіційних платежів (лише 5% компаній вважають, що це легко зробити).

Досвід корупції

З грудня 2007 року серед компаній значущо зрісла кількість випадків корупції при проходженні митних процедур (з 36% у 2007 році до 43% у 2009). Здирництво траплялось частіше, ніж добровільне пропонування хабара. Двадцять шість відсотків компаній стикалися з практикою здирництва у 2007 році та 30% - у 2009; добровільно пропонували хабар 23% компаній у 2007 році та 28% у 2009. Як у 2007, так і у 2009 році найменш поширеною корупційною практикою на митниці є використання особистих зв'язків (20% у 2007 році та 26% у 2009).

За даними базового та повторного досліджень, найчастіше до неофіційних угод залучені митні інспектори (68% у 2007 році та 71% у 2009), а також керівники відділів митниць (24% у 2007 році та 23% у 2009). На території митниці корупційний досвід компаній найчастіше виникав на етапі перевірки документів (60% у 2007 році та 62% у 2009). Значно рідше з проявами корупції компанії стикалися на етапі огляду вантажу (28% у 2007 році та 30% у 2009) та на етапі перевірки тарифів та вартості вантажу (27% у 2007 році та 32% у 2009). Приблизно кожна третя компанія, яка має корупційний досвід, стикалася з корупцією під час перетину митного кордону України (30% у 2007 році та 31% у 2009).

30% компаній мали причини для подання скарг на працівників митних органів. Проте лише половина з них дійсно подала скаргу на працівників митниці (16% у 2007 році та 18% у 2009).

Урядові антикорупційні заходи

Переважна більшість компаній вважає урядові антикорупційні заходи неефективними. З грудня 2007 року частка компаній, яка вважає урядові антикорупційні дії неефективними, значущо зросла (з 65% у 2007 році до 75% у 2009). За результатами опитування компаній у 2009 році, першочерговими антикорупційними заходами уряду мають стати зменшення обсягу документації, необхідної для проходження митних процедур (47%), вдосконалення законодавства в сфері надання митних послуг (42%), а також спрощення процедур проходження кордонів та розмитнення товарів (41%).

I. ВСТУП

1.1. Про дослідження

Компанія «Management Systems International» (MSI) обрала на основі відкритого конкурсу компанію «InMind» для співробітництва при проведенні дослідження корупції у митній службі та при здійсненні транзитних перевезень через кордони України. Польове дослідження було проведене наприкінці 2007 року (листопад – грудень). Ідентичне повторне дослідження було проведене в квітні-травні 2009 року.

Це дослідження проводилося в рамках проекту «Сприяння активній участі громадян у протидії корупції в Україні «Гідна Україна», який здійснюється в рамках Порогової програми, що реалізується в Україні корпорацією «Виклики тисячоліття» (MCC) за фінансової підтримки Агентства США з міжнародного розвитку (USAID). Однією з основних цілей проекту є підтримка незалежного моніторингу ситуації за чотирма пріоритетними напрямками антикорупційних дій, визначених корпорацією MCC, одним з яких є митний контроль та перевезення товарів.

Головним завданням базового дослідження було вивчення сприйняття та досвіду корупції імпортерів та експортерів під час здійснення процедури митного контролю імпортно-експортних операцій та перевезень вантажів через кордони України. Для збору даних було застосоване кількісне дослідження та методики якісного інтерв'ювання. Дослідження було спрямоване на виявлення показників корупції в сфері здійснення митних процедур, виявлення ставлення до корупції, основних учасників корупційних угод, причин корупції та можливих шляхів її подолання. Головним завданням повторного дослідження є порівняння результатів з даними базового дослідження з метою оцінки змін у рівні поширеності корупції.

Дослідження включало кількісне стандартизоване опитування підприємств (розташованих у містах розміром 100 000 мешканців та більше), які проходили митні процедури та транспортували товари через кордон України протягом останнього року. Вибірка є репрезентативною для всіх підприємств, що звертались до митних органів, та включає 400 підприємств різного розміру та сфери діяльності, та розташовані у всіх областях України та Республіці Крим. Основне джерело вибірки – база даних зовнішньоекономічної діяльності Держкомстату України та Української торгівельно-промислової палати.

Підприємства, які взяли участь у дослідженнях, були опитані окремо про імпортні та експортні процедури. Загалом в опитуванні 2007 року взяли участь 187 імпортерів, 68 експортерів та 159 імпортно-експортних підприємств. У дослідженні 2009 року взяло участь 175 підприємств-імпортерів, 71 експортерів та 161 підприємств, які одночасно здійснюють імпортні та експортні операції.

Окрім того, для подальшого пояснення результатів кількісного дослідження, були проведені якісні поглиблені інтерв'ю у чотирьох містах – центрах основних регіонів України: у Києві, Львові, Донецьку та Одесі. Опитування проводилось у двох напрямках: експертне опитування чиновників та представників влади, що безпосередньо займаються питаннями регуляторної політики у сфері митниці та транспортування, та опитування споживачів послуг митного оформлення, тобто підприємств, що проходили митні процедури.

Цей звіт складається з п'яти розділів:

- Ставлення підприємств до корупції у процесі митного контролю (Розділ II).
- Фактичний досвід корупції підприємств у процесі митного контролю (Розділ III).
- Ставлення підприємств до державних антикорупційних заходів (Розділ IV).
- Опис вибірки та методика дослідження (Розділ V).
- Загальний досвід підприємств, які працюють з митними органами (Додаток).

Під час кількісного аналізу вивчається загальна вибірка та спеціальні підгрупи відповідно до розміру підприємства, обсягів їх комерційної діяльності, типу операцій (імпорту чи експорту), типу транспортування, регіону, обсягу експортно-імпортних операцій, а також відповідно до річного обігу експорту та імпорту товарів. Аналіз підгруп представлений лише у тому випадку, коли виявлені розбіжності перевищують рівень статистичної значимості $p < .05$.

Результати поглиблених інтерв'ю наведені у звіті для роз'яснення та доповнення результатів кількісного дослідження. Абзаци з посиланнями на ці інтерв'ю виділені курсивом для можливості розрізнити ці дані від результатів кількісного дослідження.

1.2. Процедури митного контролю

Митний контроль здійснюється у п'ять етапів:

- На першому етапі проводиться формально-логічний контроль заявлених у документах відомостей з використанням комп'ютерних програм. Також перевіряється правильність заповнення товарно-транспортних документів на відповідність вказаних у них даних положенням контракту та іншим документам.
- На другому етапі здійснюється перевірка правомірності проведених платіжно-розрахункових операцій в іноземній валюті вказаними в декларації банківськими установами, дотримання учасниками зовнішньоекономічної діяльності валютного законодавства. Одночасно, за наявності, перевіряється паспорт зовнішньоекономічної угоди.
- На третьому етапі перевіряється правильність обчислення митних платежів та надання митно-тарифних преференцій, фактичне надходження заявлених платежів на відповідні рахунки митниці.
- На четвертому етапі перевіряється правильність заповнення відповідних граф митної декларації, на підставі яких формується митна статистика.
- На п'ятому етапі посадовою особою митниці приймається рішення про проведення митного огляду товарів спеціальними співробітниками митниці на предмет відповідності заявленим в документах відомостям.

Після проведення всіх етапів на транспортному документі ставиться штамп «Випуск дозволено».

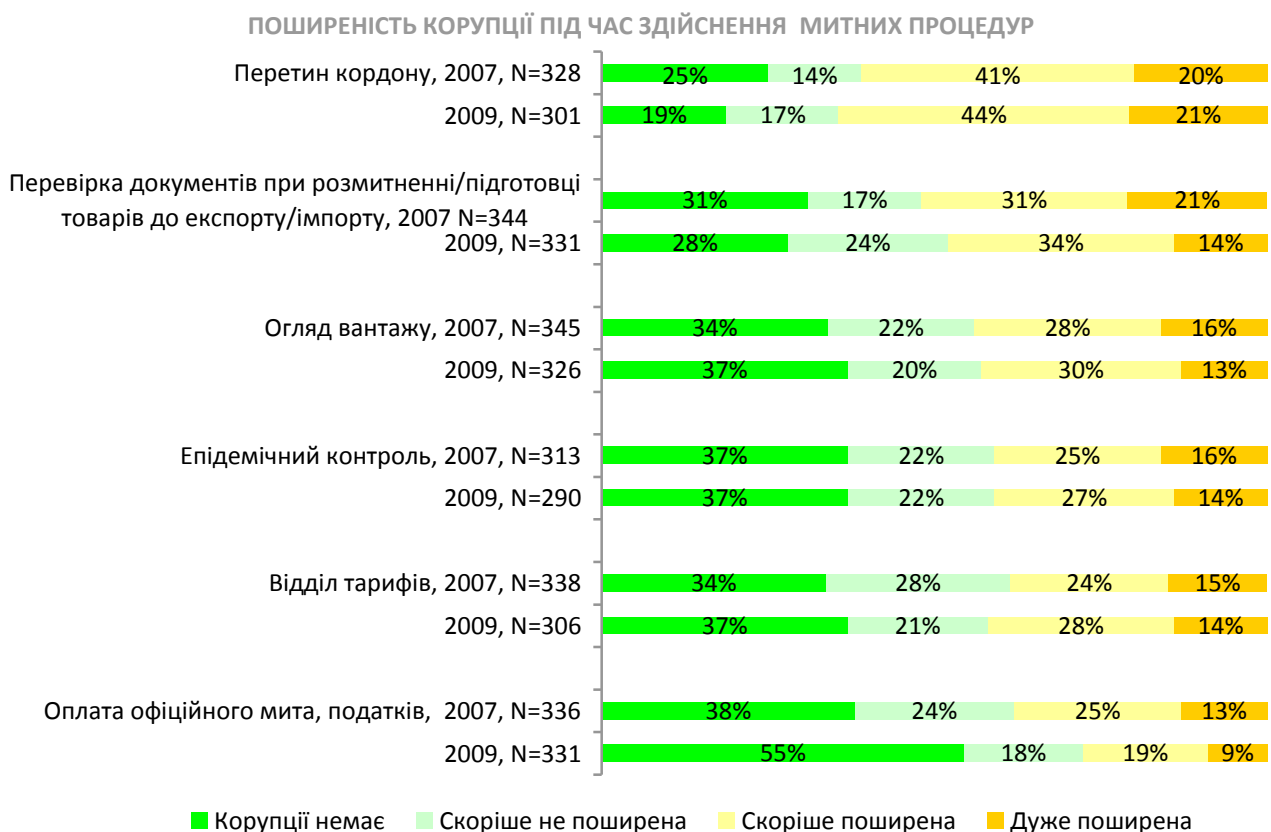
II. СТАВЛЕННЯ ДО КОРУПЦІЇ

2.1. Сприйняття поширеності корупції на різних етапах митного контролю.

З грудня 2007 року рівень сприйняття компаніями корумпованості етапів митних процедур залишився на незмінному рівні. Як і 2007 року, у 2009 найбільш корумпованим етапом митних процедур, на думку підприємств, є перетин кордону (61% у 2007 році та 65% у 2009). Другим, найбільш корумпованим етапом, на думку компаній, залишився етап перевірки документів.

За останні два роки серед компаній значущо зменшилось сприйняття поширеності корупції на етапі сплати податків та офіційних зборів (з 38% у 2007 році до 28% у 2009).

Діаграма 1.

3.1. Як Ви вважаєте, наскільки корупція поширена на наступних етапах експорту/імпорту товарів/вантажів?

В цілому, рівень сприйняття поширеності корупції залежить від регіону, від сфери діяльності компанії, від кількості здійснених експортно-імпортних процедур та від досвіду корупції (див. таблицю 2). У дослідженні 2009 року компанії, які працюють у сфері торгівлі, та компанії Південного регіону значущо вище оцінювали рівень поширеності корупції на всіх етапах митного оформлення. З грудня 2007 року серед компаній Західного регіону, а також серед компаній приватної форми власності, значущо зріс рівень сприйняття поширеності корупції при перетині кордону.

СПРИЙНЯТТЯ ПОШИРЕНОСТІ КОРУПЦІЇ

Вибір	Дослідження	Результати (всі відповіді «корумповані» включно)	Всього	Значущі відмінності всередині групи	Значущі відмінності між 2 роками
Перетин кордону	2007	48% Західний регіон	61%	+	
	2009	64% Західний регіон	64%	-	+
	2007	74% імпортерів	61%	+	
	2009	75% імпортерів	64%	+	-
	2007	74% торговельних компаній	61%	+	
	2009	71% торговельних компаній	64%	-	-
	2007	79% будівельних компаній	61%	+	
	2009	80% будівельних компаній	64%	+	-
	2007	62% приватних компаній	61%	-	+
	2009	73% приватних компаній	64%	+	
	2007	73% компаній, які проводять менше 10 імпортних операцій на рік	61%	+	
	2009	71% компаній, які проводять менше 10 імпортних операцій на рік	64%	-	-
2007	89% компаній з досвідом корупції	61%	+		
2009	85% компаній з досвідом корупції	64%	+	-	

«+» Статистично значимі відмінності; «-» Статистично незначимі відмінності

За останні два роки серед компаній з досвідом корупції значущо зменшився рівень сприйняття поширеності корупції на етапі перевірки документів.

Таблиця 3.

СПРИЙНЯТТЯ ПОШИРЕНОСТІ КОРУПЦІЇ

Вибір	Дослідження	Результати (всі відповіді «корумповані» включно)	Всього	Значущі відмінності всередині групи	Значущі відмінності між 2 роками
Перевірка документів	2007	64% Південний регіон	52%	+	-
	2009	61% Південний регіон	48%	+	
	2007	37% промислових компаній	52%	+	
	2009	38% промислових компаній	48%	+	-
	2007	79% компаній з досвідом корупції	52%	+	
	2009	69% компаній з досвідом корупції	48%	+	+

«+» Статистично значимі відмінності; «-» Статистично незначимі відмінності

3 грудня 2007 року, серед компаній Південного регіону значущо збільшився рівень сприйняття поширеності корупції на етапі перевірки тарифів і вартості товару, а також на етапі огляду вантажу. Також рівень сприйняття корупції на етапах перевірки вартості товару та огляду вантажу збільшився серед компаній, які для проходження митних процедур використовували власного спеціаліста та послуги брокера одночасно. А серед компаній Східного регіону такий показник значущо зменшився.

¹ Ця таблиця (та наступні) представляє дані опитування за окремими групами респондентів, що статистично відрізняються від даних всієї вибірки (Всього), АБО показують значущі відмінності даних між двома хвилями дослідження.

- Колонка «Результати» показує дані опитування окремих підгруп (регіон, розмір компанії, форма власності, сфера діяльності тощо).
- Колонка «Значущі відмінності всередині групи» показує наявність значущих відмінностей даних опитування окремої групи (Результати) від даних всієї вибірки (Всього) в рамках одного року, де «+» – означає наявність статистично значущих відмінностей на рівні $p < 0.05$, а «-» – означає відсутність значущих відмінностей.
- Колонка «Значущі відмінності між 2 роками» показує наявність значущих відмінностей між даними опитувань двох років окремої групи, де «+» – означає, що дані окремої групи 2009 року значущо відрізняються від даних тієї ж групи респондентів 2007 року, а «-» – показує відсутність значущих відмінностей.

Таблиця 4.

СПРИЙНЯТТЯ ПОШИРЕНOSTІ КОРУПЦІЇ

Вибір	Дослідження	Результати (всі відповіді «корумповані» включно)	Всього	Значущі відмінності всередині групи	Значущі відмінності між 2 роками
Відділ тарифів	2007	32% Південний регіон	39%	-	+
	2009	56% Південний регіон	42%	+	
	2007	48% Східний регіон	39%	-	+
	2009	28% Східний регіон	42%	+	
	2007	56% компаній з досвідом корупції	39%	+	-
	2009	65% компаній з досвідом корупції	42%	+	
	2007	33% компаній, які використовували послуги власного спеціаліста та брокера одночасно	39%	-	+
	2009	58% компаній, які використовували послуги власного спеціаліста та брокера одночасно	42%	+	
	2007	32% Західний регіон	44%	+	+
	2009	46% Західний регіон	43%	-	
	2007	57% Східний регіон	44%	+	+
	2009	32% Східний регіон	43%	-	
Огляд вантажу	2007	64% компаній з досвідом корупції	44%	+	-
	2009	67% компаній з досвідом корупції	43%	+	
	2007	30% компаній, які використовували послуги власного спеціаліста та брокера одночасно	44%	-	+
	2009	73% компаній, які використовували послуги власного спеціаліста та брокера одночасно	43%	+	

«+» Статистично значимі відмінності; «-» Статистично незначні відмінності.

Великі компанії (51 працівник та більше) значуще менше вважають, що корупція поширена на етапах митного оформлення, ніж малі підприємства (до 50 працівників). З 2007 року ця відмінність не змінилась.

Таблиця 5.

СПРИЙНЯТТЯ ПОШИРЕНOSTІ КОРУПЦІЇ ЗА РОЗМІРОМ КОМПАНІЇ

		1-50 працівників	51 чи більше працівників	Всього
Перетин кордону	2007	68% ^b	50% ^a	61%
	2009	71% ^b	55% ^a	64%
Перевірка документів	2007	59% ^b	40% ^a	52%
	2009	53% ^b	41% ^b	48%
Відділ тарифів	2007	44% ^b	30% ^a	39%
	2009	47% ^b	36% ^b	42%
Огляд вантажу	2007	51% ^b	33% ^a	44%
	2009	51% ^b	34% ^a	43%

^a Статистично значимі відмінності від Всього.

^b Статистично незначні відмінності від Всього.

Компанії з більшою кількістю здійснених імпорتنих операцій за 12 місяців (більше 11 імпорتنих операцій) значуще менше вважають корупцію поширеною, ніж компанії з меншим обсягом імпорتنих операцій (до 10 імпорتنих операцій). Ця відмінність також не змінилась з грудня 2007 року.

Таблиця 6.

РОЗПОДІЛ СПРИЙНЯТТЯ ПОШИРЕНОСТІ КОРУПЦІЇ ЗА КІЛЬКІСТЮ ЕКСПОРТНО-ІМПОРТНИХ ОПЕРАЦІЙ НА РІК

		Кількість <u>імпорتنних</u> операцій на рік			Кількість <u>експортних</u> операцій на рік			
		≤10 операцій	≥11 операцій	Всього	≤10 операцій	≥11 операцій	Всього	
Перетин кордону	2007	73% ^a	63% ^b	61%	2007	62% ^b	44% ^a	61%
	2009	71% ^b	58% ^b	64%	2009*	51% ^a	57% ^a	64%
Перевірка документів	2007	65% ^a	52% ^b	52%	2007	65% ^a	30% ^a	52%
	2009	58% ^a	36% ^a	48%	2009*	45% ^b	35% ^a	48%
Відділ тарифів	2007*	41% ^b	37% ^a	39%	2007	42% ^b	19% ^a	39%
	2009	54% ^a	32% ^a	42%	2009*	40% ^b	33% ^b	42%
Огляд вантажу	2007	56% ^a	34% ^a	44%	2007	63% ^a	21% ^a	44%
	2009	54% ^a	35% ^a	43%	2009*	36% ^b	35% ^b	43%

* Немає значимих відмінностей між групами.

a Статистично значимі відмінності від Всього.

b Статистично незначні відмінності від Всього.

За даними якісного дослідження, поширеність корупції на митниці за останній рік не змінилася:

«Митниця стала ще більш хитромудра. Систему неможливо здолати. Вона дуже «жива». Вона буде уходити в підпілля, вправо, вліво... Якщо митниці відрізати одну щупальцю, то вона все рівно десь виросте. Це монстр. Щоб її викоренити, має пройти багато часу, але її необхідно викоренити. Але для цього мають пройти роки»(Компанія, Донецьк).

«Мені здається, що корупція як була, та і є. Завжди була на одному рівні. Я хочу сказати, що рівень не зменшився. А залишився таким же» (Компанія, Київ).

«Не бывает такого, что не возникает проблем. Прицепиться можно и к столбу» (Брокер, Київ).

2.2. Легкість ухилення від митних процедур

З 2007 року у ставленні компаній щодо складності ухилення від офіційних процедур значущих змін не відбулося.

Понад 85% компаній вважають уникнення від належного митного контролю скоріше або дуже складним завданням (див. діаграму 7).

Діаграма 7.

4.17. Скажіть, наскільки легко ... ?

За останні два роки значущо зменшилась частка імпортерів (компанії, які здійснюють лише імпортні операції), які вважають легким завданням вказати неправильну вартість і кількість вантажу на свою користь.

Таблиця 8.

ЛЕГКІСТЬ УХИЛЕННЯ ВІД МИТНИХ ПРОЦЕДУР

Вибір	Дослідження	Результати	Всього	Значущі відмінності всередині групи	Значущі відмінності між 2 роками
Неправильно зазначена вартість і кількість товарів	2007	27% імпортерів	15%	+	+
	2009	10% імпортерів	9%	-	
	2007	23% торгівельних компаній	15%	+	+
	2009	13% торгівельних компаній	9%	-	

«+» Статистично значимі відмінності; «-» Статистично незначні відмінності.

На відміну від кількісних даних, експерти, які брали участь у глибоких інтерв'ю, переконані, що можливість уникнути певних процедур все ще залишається дуже високою

Згідно даних якісного дослідження компанії та експерти погоджуються з тим, що можна за домовленістю уникнути виконання певних процедур, але не заїжджати на термінал і не показувати вантаж практично неможливо. Лише одиниці спробували за домовленістю оминати кордон, проте це виявилось складнішим, ніж перевірки та оформлення документів. Як правило, митники можуть закрити очі на певні правопорушення за попередньою домовленістю чи якщо порушення не є принциповим.

Також за результатами якісного дослідження вдалося встановити найбільш поширені способи уникнення офіційних правил митного контролю:

1. Заниження вартості вантажу за рахунок:

- декларації меншої ваги/об'єму.

«Обычно оформляется груз по заниженной стоимости, уменьшается количество, вес, занижаются показатели, в зависимости от груза. Можно уменьшить стоимость на объеме или записать меньший вес» (Брокер, Одеса).

- декларації більш дешевого виду/коду товару.

«На каждый товар есть свой код и на него соответствующая пошлина. Например, везут три вида ткани, говорю условно, - шелк (30 единиц веса), хлопок (30 единиц веса) и синтетическая ткань (30 единиц веса). Пошлина выше на шелк, а на синтетическую ткань низкая. В декларации записывается, например, шелка - 10 единиц веса, хлопка - 20 и синтетической ткани – 60» (Брокер, Одеса).

2. Спроби пройти митний контроль без необхідної документації (наприклад, сертифікату відповідності на товар).

«Отсутствует сертификат соответствия. Договариваются, чтобы слепить копию в фотошопе и товар так проходит» (Брокер, Одеса).

3. Можливість обрати більш «вигідного» інспектора, з котрим налагоджені неофіційні відносини.

«Если ты приехал утром, то выбор у тебя есть. Выбор есть за счет того, что просто инспектора все на равных. А когда ты приезжаешь в обед, то те люди, которые хорошие, опытные работники, которые добрые, порядочные, которые общаются нормально с брокерами, то этих уже разобрали» (Брокер, Київ).

2.3. Причини корупції

Якісне дослідження дало змогу визначити основні причини корупції, які не тільки сприяють подальшому поширенню неофіційних відносин між бізнесом та працівниками митних органів, але й перешкоджають розвитку сприятливого бізнес - середовища в Україні.

- Відсутність єдиної стратегії розвитку малого та середнього бізнесу та низький рівень менеджменту в органах виконавчої та законодавчої влади, що створює такі умови, за яких єдиний можливий шлях наповнення бюджету Державної митної служби України (ДМСУ) – це встановлення якомога вищих поборів для компаній при проходженні митних процедур. Це змушує компанії вдаватися до неофіційних відносин, з метою зниження вартості товару чи корегування інших характеристик товару (вага, об'єм тощо).

Але на думку експертів, Україна має потужний потенціал розвитку, особливо як транзитна країна, що відкриє інші шляхи наповнення бюджету, які будуть більш сприятливі для розвитку бізнесу.

«Потому что на сегодняшний день, если и есть у Украины какая-то перспектива, так это – Украина транзитная страна. Имея такое количество границ и не пользоваться этим - это... не знаю, как это назвать... Это мечта иметь столько границ!» (Експерт, Київ).

Проте органи влади не зацікавлені в цьому, або просто не спроможні використовувати наявні можливості.

«Нет сегодня совместного плана действий, нет перспективной мысли, нет никакой заботы о завтрашнем дне, о том, что будет делать следующие поколение. Чиновники хотят только себе самому, под себя, сегодня и сразу» (Експерт, Київ).

Більше того, непрофесіоналізм представників влади призвів до того, що деякі ринки опинилися під загрозою зникнення.

«Правительство думает, что, введя тринадцатипроцентную таможенную надбавку, оно решит вопрос увеличения поступлений в бюджет. Наоборот, препятствует поступлению в бюджет! Скажем так, была курица, которая несла золотые яйца, этой курице срубили голову. Импорт сегодня полностью похоронен» (Експерт, Київ).

На противагу українському менеджменту в сфері митних послуг, в країнах Європи митні органи наповнюють бюджет завдяки великій пропускну́й спроможності.

«Возьмем ту же самую Румынию, вроде бы там и порт такой невнятный совершенно. Но зато весь груз идет через Констанцию транзитом на Европу, на все страны бывшего Союза. Вот в чем дело» (Експерт, Київ).

«В Одессе таможенные сотрудники гордятся своими какими-то цифрами, мол, у них несколько тысяч контейнеров растамаживаются в год. А, например, какой-то там Гамбург делает эту одесскую годовую норму за неделю, понимаете? И это ж не немцам эти грузы нужны. Это транзитный порт, это грузы,

которые распространяются на всю Европу. Потому, что там все удобно, все рассчитано, за секунды оформляют груз» (Эксперт, Київ).

- Лобізм. Це відображається у спрощенні проходження митних процедур та у зменшенні фінансових навантажень для великих промислових груп або для «обраних» компаній. Але в той самий час відбувається ускладнення умов для компаній, які не мають «прикриття» з боку представників місцевих та центральних органів влади.

«Коррупция, абсолютная коррупция. Например, можно было такое видеть, приходит контейнер, его не растаможивают, почему, потому что какой- то чиновник, который работал с этим субъектом коммерческой деятельности, находится в отпуске. Когда он вышел из отпуска, контейнер растаможили в тот же день» (Компанія, Київ).

Не захищені компанії змушені або відмовлятися від своєї діяльності, або сплачувати неофіційні платежі з метою заниження вартості товару.

«У нас сегодня стоит примерно шесть тысяч автомобилей Premium класса. Там миллионы стоят, реально миллионы долларов, причем кредитных долларов. Мало того, что они там с дисконтом своим на автомобили, и к тому же у них нет никакой перспективы. Многие опускают руки, мол, «да провались оно все пропадом, будем лучше семечками торговать»» (Эксперт, Київ).

«Поймите, тут заложено лоббирование интересов крупных промышленных групп, которые питаются этим. Например, мы оформляли автобус для футбольной команды, таможенных платежей было 505 тысяч гривен с одного автобуса! Вы же обратите внимание на наши дороги, у нас же нет красивых новых автобусов. Почему? Потому, что если его завозить в лоб [без занижения вартості товару – прим. InMind], то его нет смысла завозить – он тут никому не нужен за эту цену» (Брокер, Київ).

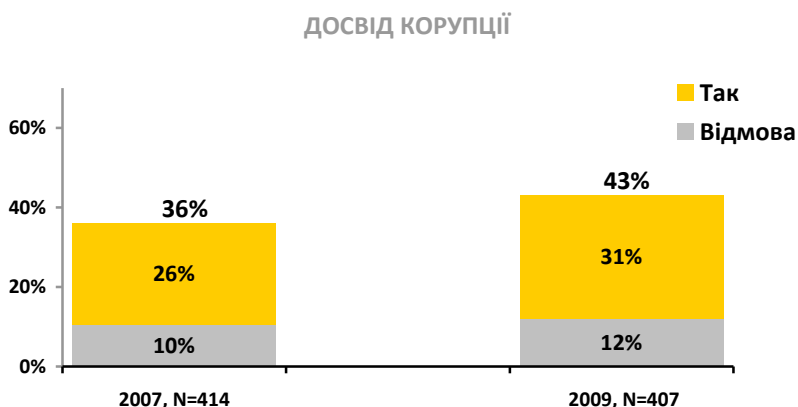
- Складна процедура оскарження дій працівників митних органів. Так, коли митниця не підтверджує фактурну вартість товару і зобов'язує компанію оформити товар за митною вартістю товару (яка, зазвичай, значно вище факторної). Компанія має право оскаржувати встановлену митницею митну вартість товару, але процедура митного контролю не буде завершена, поки компанія не отримує рішення на свої запити. В такій ситуації компанії вимушені вдаватися до неофіційних відносин, адже вартість простою вантажу на території митниці обійдеться компаніям набагато дорожче, ніж сплата офіційних, або, тим паче, неофіційних платежів.
- Низький рівень бізнес-культури, що став очевидним за відсутності усталеної бізнес-практики та дотримання бізнес-правил "fair play" (правила чесної гри). В результаті велика частка компаній намагається досягти своїх цілей будь-якою ціною, а це часто призводить до утворення неофіційних відносин в регуляторній сфері.

III. ДОСВІД КОРУПЦІЇ

3.1. Досвід стикання з корупцією

З грудня 2007 року значущо зріс досвід корупції компаній, які проходили митне оформлення (див. діаграму 9). За останні два роки загальний досвід корупції (використання особистих зв'язків, здирицтво або добровільне пропонування неофіційного платежу, подарунку чи послуг) серед компаній зріс на 7% (з 36% у 2007 році до 43% у 2009).²

Таблиця 9.

В першу чергу досвід корупції залежить від розміру підприємства, сфери діяльності компанії та від тривалості проходження компанією митних процедур (див. таблицю 10). Деякі з цих показників значущо змінилися за останній рік. Так, з грудня 2007 року показник досвіду корупції значущо збільшився серед компаній Західного регіону, а також серед середніх (11-50- працівників) та великих компаній (більше 50 працівників).

² При розрахунку показника «досвід корупції», ми враховували відповіді всіх, хто дійсно стикався хоча б з одним проявом корупції, а також тих, хто відмовився відповідати на це запитання. Причиною такого рішення є припущення, що відмова відповідати пов'язана з чутливістю запитання. Якщо респонденти не стикалися з досвідом корупції, то вони могли б відповісти «Ні». Проте вони вирішили ухилитися від відповіді, що, власне, може означати «зняйковіле так».

ДОСВІД КОРУПЦІЇ*

Вибір	Дослідження	Результати	Всього	Значущі відмінності всередині групи	Значущі відмінності між 2 роками
Компанії з досвідом корупції	2007	19% Західний регіон	36%	+	
	2009	42% Західний регіон	43%	-	+
	2007	26% промислових компаній	36%	+	
	2009	34% промислових компаній	43%	+	-
	2007	27% великих компаній (51 працівник і більше)	36%	+	
	2009	40% великих компаній (51 працівник і більше)	43%	-	+
	2007	39% середніх компаній (11-50 працівників)	36%	-	
	2009	52% середніх компаній (11-50 працівників)	43%	+	+
	2007	27% компаній, які виконали більше 11 експортних операцій за рік	36%	+	
	2009	43% компаній, які виконали більше 11 експортних операцій за рік	43%	-	
	2007	48% імпортерів, які витратили більше 24 годин на проходження митного контролю при перетині кордону	36%	+	
	2009	64% імпортерів, які витратили більше 24 годин на проходження митного контролю при перетині кордону	43%	+	+
	2007	42% імпортерів, які витратили більше 24 годин на проходження митного контролю при перетині кордону	36%	-	
	2009	57% імпортерів, які витратили більше 24 годин на проходження митного контролю при перетині кордону	43%	+	+

«+» Статистично значимі відмінності; «-» Статистично незначні відмінності.

*Дані розраховуються з відмовою від відповіді.

3.2. Види корупційних практик

З грудня 2007 року дещо збільшилась кількість випадків всіх корупційних практик, проте пропорція використання цих практик збереглася. Найчастіше при проходженні митних процедур компанії стикаються зі здирництвом, а із необхідністю чи фактами використання особистих зв'язків – найрідше.

За останні два роки дещо збільшилась частка компаній, які стали жертвами здирництва з боку працівників митних органів (з 26% у 2007 році до 30% у 2009 році), але різниця між показниками двох хвиль не значуща. Натомість, з 2007 року значущо збільшилась практика використання компаніями особистих зв'язків та практика добровільної дачі хабара (див. діаграму 11).

Діаграма 11.

4.1. Чи стикалася Ваша компанія, її брокери (або інші посередники від вашої компанії) при взаємодії з митницею з наступними ситуаціями?

За останні два роки у імпортерів, в яких процедура проходження митного контролю безпосередньо на території митниці займає більше доби, значущо зросла практика стикання зі здирництвом. У 2009 році компанії Західного регіону ставали жертвами здирництва значущо частіше, ніж рік тому.

Практика добровільного хабара також має цікаву динаміку за останні 2 роки. Так, з грудня 2007 року практика добровільного пропонування хабара значущо збільшилась серед компаній Центрального та Західного регіонів. В той час, як компанії Південного регіону стали значущо рідше пропонувати хабар, ніж у 2007 році.

Таблиця 12.

ВИДИ КОРУПЦІЙНИХ ПРАКТИК*

Вибір	Дослідження	Результати	Всього	Значущі відмінності всередині групи	Значущі відмінності між 2 роками	
Вимагання	2007	19% великих компаній (51 працівник і більше)	26%	+	+	
	2009	34% великих компаній (51 працівник і більше)	30%	-		
	2007	15% Західний регіон	26%	+	+	
	2009	28% Західний регіон	30%	-		
	2007	26% середніх компаній (11-50 працівників)	26%	-	+	
	2009	37% середніх компаній (11-50 працівників)	30%	+		
	2007	29% імпортерів, які витратили більше 24 годин на проходження митного контролю при перетині кордону	26%	-	+	
	2009	42% імпортерів, які витратили більше 24 годин на проходження митного контролю при перетині кордону	30%	+		
	Добровільний хабар	2007	16% Центральний регіон	23%	+	+
		2009	35% Центральний регіон	28%	+	
2007		37% Південний регіон	23%	+	+	
2009		23% Південний регіон	28%	-		
2007		14% Західний регіон	23%	+	+	
2009		28% Західний регіон	28%	-		
2007		15% великих компаній (51 працівник і більше)	23%	+	+	
2009		23% великих компаній (51 працівник і більше)	28%	-		
2007		12% експортерів, які витратили менше 6 годин на проходження митного контролю при перетині кордону	23%	+	+	
2009		26% експортерів, які витратили менше 6 годин на проходження митного контролю при перетині кордону	28%	-		

*Дані розраховуються з відмовою від відповіді.

«+» Статистично значимі відмінності; «-» Статистично незначимі відмінності.

Серед торговельних та промислових компаній збереглася пропорція використання особистих зв'язків: торговельні компанії значущо частіше вдавалися до використання особистих зв'язків, ніж компанії із галузей важкої та легкої індустрії. Крім того, частота використання особистих зв'язків значущо збільшилась як серед компаній-імпортерів, так і серед компаній-експортерів.

ВИДИ КОРУПЦІЙНИХ ПРАКТИК*

Вибір	Дослідження	Результати	Всього	Значущі відмінності всередині групи	Значущі відмінності між 2 роками
Використання особистих зв'язків	2007	13% Центральний регіон	20%	+	+
	2009	29% Центральний регіон	26%	-	+
	2007	11% Західний регіон	20%	+	+
	2009	26% Західний регіон	26%	-	+
	2007	24% імпортерів	20%	-	+
	2009	37% імпортерів	26%	+	+
	2007	12% експортерів	20%	+	+
	2009	24% експортерів	26%	-	+
	2007	14% промислових компаній	20%	+	-
	2009	19% промислових компаній	26%	+	-
	2007	21% торговельних компаній	20%	-	+
	2009	37% торговельних компаній	26%	+	+
	2007	29% компаній, які проводять менше 10 імпортерських операцій на рік	20%	+	+
	2009	41% компаній, які проводять менше 10 імпортерських операцій на рік	26%	+	+

«+» Статистично значимі відмінності; «-» Статистично незначні відмінності.

*Дані розраховуються з відмовою від відповіді.

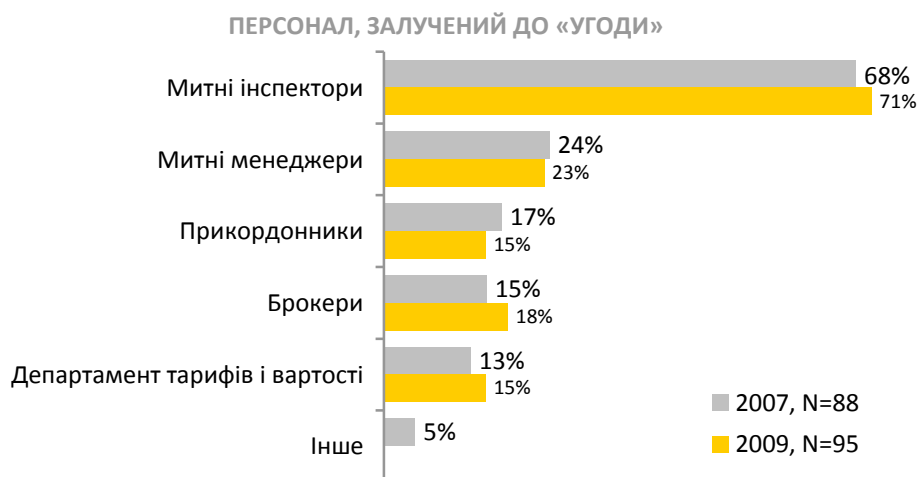
На думку експертів, які брали участь у глибинних інтерв'ю, найбільш поширеною корупційною практикою на митниці є використання особистих зв'язків. Більше того, дуже часто кар'єра працівника митних органів залежить від наявності у нього персональних зв'язків з керівництвом:

«У них большая коррупция, связанная, в первую очередь, с должностями, у кого какие связи. То есть, у кого кто преемник. За счет работы они где-то кумятся, кумовья появляются, становятся родственниками. То есть, если тебя в начальство перевели, значит и твоего родственника сразу выдвинут на повышение» (Брокер, Київ).

3.3. Офіційні особи, залучені до корупції

Митний інспектор найчастіше задіяний у корупції. Як у 2007 так і у 2009 році під час митного оформлення товарів найбільш корумпованими виявилися митні інспектори (68% у 2007 році та 71% у 2009) та митні менеджери та керівники відділів (24% у 2007 році та 24% у 2009).

Діаграма 14.

4.2 Хто був залучений до «угоди»?

З грудня 2007 року спостерігається наступна динаміка сприйняття найбільш корумпованих персоналій: компанії Західного регіону стали значущо менше вважати корумпованими митних менеджерів та керівників відділів. Натомість, частка компаній Південного регіону, які вважають митних інспекторів корумпованими, значущо зросла.

Таблиця 15.

ПЕРСОНАЛ, ЗАЛУЧЕНИЙ ДО «УГОДИ»

Вибір	Дослідження	Результати	Всього	Значущі відмінності всередині групи	Значущі відмінності між 2 роками
Митний інспектор	2007	92% Західний регіон	68%	+	
	2009	52% Західний регіон	71%	-	+
Митний менеджер	2007	17% Південний регіон	24%	-	
	2009	45% Південний регіон	25%	+	+

*Дані розраховуються з відмовою від відповіді.

За даними якісного дослідження в корупційних взаємовідносинах, як правило, задіяні всі представники митної служби.

«Все я думаю. Со стороны таможи все. От самой низкой должности до самой высокой» (Компанія, Донецьк).

«Все должностные лица: начиная с инспектора, который оформляет, заканчивая начальником. Потому, что все, кто берет взятки, потом делятся с начальниками, которые, в свою очередь, делятся с начальниками региональными – все идет в общий котел, все в этом замешаны» (Компанія, Київ).

Брокери більш обізнані в ієрархії працівників митниці, і тому швидше орієнтуються в якому випадку до кого саме звертатись для вирішення питань неофіційним шляхом.

«К кому обращаются? – сначала к инспектору, если вопрос не решается, тогда к начальнику, если не решается – выше и т.д. У них есть договоренность, какой вопрос может решить инспектор, а какой решает только начальник. Или еще выше. Все зависит от конкретной проблемы» (Брокер, Одеса).

3.4. Корупція на етапах митного контролю

З грудня 2007 року не змінився досвід компаній щодо випадків корупції на різних етапах митного оформлення товарів. Як у 2007 році, так і у 2009, найчастіше з проявами корупції компанії стикалися на етапі оформлення документації (60% у 2007 році та 62% у 2009). Дещо збільшилась корупційна практика на етапі контролю тарифів та вартості товару: у 2007 році цей показник складав 27%, а у 2009 – 32% (різниця статистично не значуща). Також високими за рівнем корумпованості залишились етапи перетину митного кордону України (30% у 2007 році та 31% у 2009%), а також фізичний огляд вантажу (28% у 2007 році та 30% у 2009 році) (див. діаграму 16).

Діаграма 16.

4.3 Скажіть, на яких з етапів митної процедури Ваша компанія здійснила або від Вас вимагали здійснити «неофіційний» платіж (у вигляді подарунка, послуги або грошей)?

За даними якісного дослідження, компанії та експерти найбільш корумпованими етапами вважають етап перевірки документів, коли перевіряються коди та назви товару, а також етап контролю тарифів і митної вартості товару.

Як відмічають представники компаній, одному й тому ж товару може бути приписаний різний код, з різною вартістю. Що дає підґрунтя для маніпуляцій з боку представників митних органів.

«Ручка ручке рознь, если ручка из Китая, то она будет стоить, скажем, двадцать центов, если эта ручка была произведена в Германии, она будет стоить уже доллар. А товар по названию не отличается, код на него, соответственно, один и тот же, а цена разная, это просто необъективная оценка» (Компанія, Київ).

«Одним из самых коррумпированных могут быть отделы, которые влияют на взимание налогов таможенной стоимости, повышение, понижение ее. То есть это отдел таможенной стоимости и отдел номенклатуры классификаций товаров. От этих этапов зависит размер пошлины» (Компанія, Донецьк).

«Отдел контроля таможенной стоимости – туда лучше не попадать, но если ты попал туда, то в любом случае тебя ждут дополнительные расходы. К примеру, диапазон по вашему товару от двух долларов до пяти, а у вас задекларировано 1,5 доллара. Угадайте с первого раза, какую стоимость вам определит таможенник? – Пять. Но если вы, как говорят таможенники, «покашляете» чуть-чуть, то вам определят стоимость в три доллара, а если хорошо «покашляете», то дадут два – самую нижнюю планку. Понимаете?» (Брокер, Київ).

На думку представників компаній та брокерів, корупційні відносини менш актуальні на наступних етапах: перетин кордону (адже на цьому етапі відбувається лише поверхневий, статистичний огляд вантажу без зняття пломб) та оплата мита та податків (тут відбувається оплата державі всіх податків, що виключає необхідність неофіційних доплат).

«А от те, що офіційні платежі – ну, то тут немає ніяких, жодних проблем – митниця знімає податки, і все» (Брокер, Львів).

«Я спрашивал у водителя: «А вы не пробовали не давать?», – а он говорит: «пробовал, я тогда стою, все меня из очереди выпихивают и идут те, кто дает». Просто пятьдесят, сто гривен кладут в документы. Но если на границе все измеряется в пятьдесят, сто гривен, то здесь, на таможене, измеряется в пятьдесят, сто долларов» (Брокер, Київ).

3.5. Розмір неофіційних платежів

У 2007 році лише 24 респонденти погодилися відповісти на запитання про розмір неофіційних платежів при здійсненні імпортерських операцій. В той час, як у 2009 році кількість таких компаній збільшилась до 32. Щодо експортерів, то у 2007 році лише 9 компаній погодилися назвати розмір неофіційних платежів при проходженні митних процедур, а у 2009 кількість аналогічних компаній збільшилась до 16. Проте, за такої невеликої кількості відповідей не можна говорити про репрезентативність отриманих даних.

3 грудня 2007 року зменшився середній розмір неофіційного платежу практично на кожному етапі митних процедур при здійсненні імпортерських операцій. Проте найбільший розмір неофіційного платежу імпортери сплатили на етапі фізичного огляду вантажу.

Таблиця 17. Дослідження імпортерів

СЕРЕДНІЙ РОЗМІР НЕОФІЦІЙНОГО ПЛАТЕЖУ

	2007		2009	
	N	грн.	N	грн.
Перетин кордону	12	33 515	14	191
Перевірка документів (декларації, дозвільні документи) при розмитненні/підготовці товарів до експорту/імпорту	24	12 888	20	2 108
Відділ тарифів (перевірка відповідності встановлених цін на товар)	7	71 629	10	3 198
Огляд вантажу	10	23 105	15	164 102
Фітоконтроль / Епідемічний контроль	18	144	16	382
Оплата офіційного мита, податків, зборів	10	860	2	625

При здійсненні експортних операцій, розмір неофіційних платежів значно менший. Найбільш витратним для експортерів є етап перевірки документів.

Таблиця 18. Дослідження експортерів

СЕРЕДНІЙ РОЗМІР НЕОФІЦІЙНОГО ПЛАТЕЖУ

	2007		2009	
	N	грн.	N	грн.
Перетин кордону	1	50	9	133
Перевірка документів (декларації, дозвільні документи) при розмитненні/підготовці товарів до експорту/імпорту	9	1733	13	7021
Відділ тарифів (перевірка відповідності встановлених цін на товар)	5	130	5	55
Огляд вантажу	6	775	10	78
Фітоконтроль / Епідемічний контроль	7	64	6	75
Оплата офіційного мита, податків, зборів	1	50	–	–

Розмір неофіційного платежу може залежати, на думку представників бізнесу, від складності порушення законодавства, правил перевезення і т.п.

«Якийсь такий момент більшого порушення законодавства, то там і плата, відповідно, напевно мала би бути більша» (Компанія, Львів).

За словами брокерів, на митниці встановлена стандартна схема неофіційних виплат – відсоток чи конкретна такса на товар.

«Раньше была простая схема. С контейнера по 20 долларов начальнику» (Брокер, Одеса).

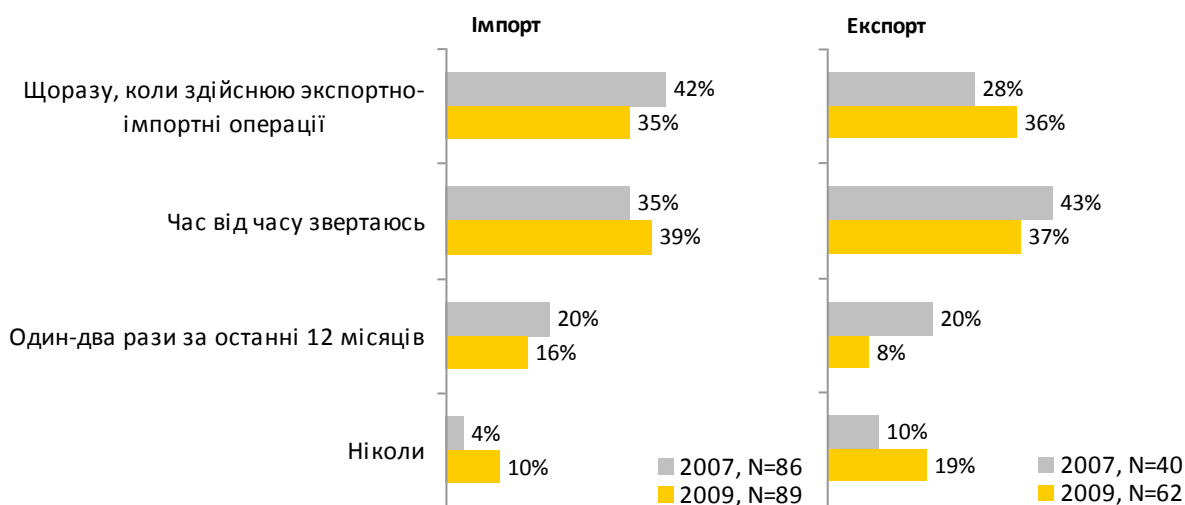
«На самом деле, я вам скажу, что уровень неофициальных платежей иногда доходит до десяти процентов от стоимости товара, то есть чтобы раздать всем таможенным органам» (Брокер, Київ).

3.6. Частота здійснення неофіційних платежів

За результатами дослідження 2009 року, частка компаній, які завжди при проходженні митних процедур сплачують неофіційний платіж, однакова серед імпортерів та експортерів. З грудня 2007 року дещо зменшилась частка імпортерів, які кожного разу здійснюють неофіційний платіж (з 42% у 2007 році до 35% у 2009). А аналогічна частка експортерів за останні два роки збільшилась (з 28% у 2007 році до 36% у 2009).

Діаграма 19.

ЧАСТОТА ЗДІЙСНЕННЯ НЕОФІЦІЙНИХ ПЛАТЕЖІВ

4.5 Як часто Ви вдавалися до «неофіційного платежу» за останні 12 місяців ?

Як і у минулому році, компанії-імпортери Східного регіону значущо частіше сплачують неофіційні платежі, ніж компанії інших регіонів. Імпортери Центрального регіону значущо рідше сплачують неофіційні платежі, ніж компанії інших регіонів.

Таблиця 20. Дослідження імпортерів

ЧАСТОТА ЗДІЙСНЕННЯ НЕОФІЦІЙНИХ ПЛАТЕЖІВ

Вибір	Дослідження	Результати	Всього	Значущі відмінності всередині групи	Значущі відмінності між 2 роками
Щоразу, коли здійснюю експортно/імпортні операції	2007	85% Східний регіон	42%	+	-
	2009	71% Східний регіон	35%	+	-
експортно/імпортні операції	2007	32% Центральный регіон	42%	-	-
	2009	19% Центральный регіон	35%	+	-

«+» Статистично значимі відмінності; «-» Статистично незначні відмінності.

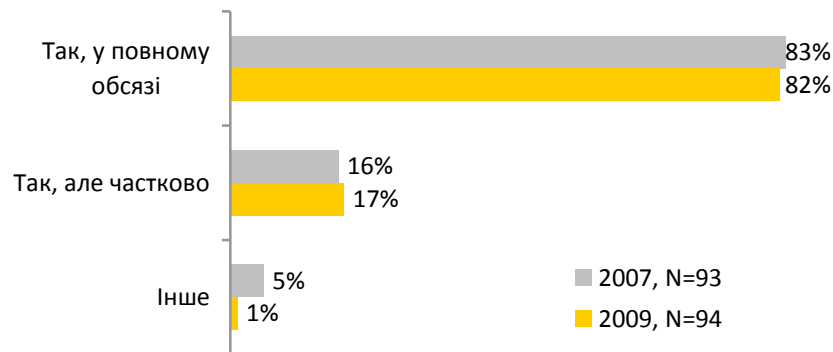
3.7. Впевненість в отриманні послуг після сплати хабара

Як і у 2007, так і у 2009 роках спостерігається висока надійність неофіційних платежів. 80% компаній, які здійснювали неофіційний платіж, отримали послуги в повному обсязі.

Діаграма

21.

ВПВНЕНІСТЬ В ОТРИМАННІ НЕОБХІДНИХ ПОСЛУГ ПІСЛЯ «НЕОФІЦІЙНОГО ПЛАТЕЖУ»

4.6. Після того, як Ви здійснили «неофіційний» платіж, чи отримали Ви необхідні послуги?

Найвищий рівень надійності неофіційних платежів спостерігається на сході України (94% компаній у 2007 році та 89% у 2009 отримали послуги у повному обсязі), а найнижчий – на заході (71% компаній у 2007 році та 73% у 2009 отримали послуги у повному обсязі).

За результатами якісного дослідження, на митниці неофіційні платежі практично завжди забезпечують потрібний результат. До того ж, після неофіційних платежів процедура проходження огляду товару проходила швидше.

«Завжди вирішувалося. Не було такого, щоб щось не вирішувалося» (Компанія, Львів).

Зірвати угоду можуть лише форс-мажорні обставини, коли представник митниці не в силах вирішити проблему.

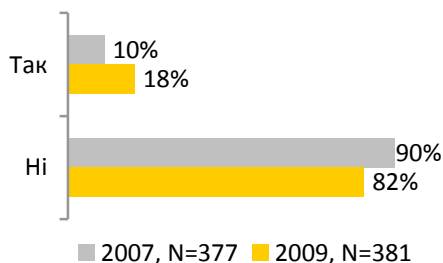
«Бывают принципиальные вопросы, когда человек приходит и говорит: "Я здесь ничего не могу сделать. Мне спустили «вказівку». Либо есть неофициальное указание руководителя таможи, либо там выше – государственные службы задействованы, контролирующие органы ". В данном случае ничего уже нельзя сделать, нельзя решить» (Компанія, Донецьк).

3.8. Використання особистих зв'язків та контактів в органах влади

З 2007 року значущо збільшилась частка компаній, які використовували особисті зв'язки з представниками державних органів для полегшення митних процедур.

Діаграма 22.

ВИКОРИСТАННЯ ОСОБИСТИХ ЗВ'ЯЗКІВ

4.7 Чи використовували Ви зв'язки або особисті контакти у владних структурах для спрощення проходження митних процедур?

З грудня 2007 року значущо зросла частка компаній Центрального регіону, а також великих компаній, які використовували зв'язки у державних органах для полегшення процедури проходження митного контролю.

Таблиця 23.

ВИКОРИСТАННЯ ОСОБИСТИХ ЗВ'ЯЗКІВ

Вибір	Дослідження	Результати	Всього	Значущі відмінності всередині групи	Значущі відмінності між 2 роками
Так	2007	5% великих компаній (51 працівник і більше)	10%	+	
	2009	17% великих компаній (51 працівник і більше)	18%	-	+
	2007	5% Центральный регіон	10%	+	
	2009	24% Центральный регіон	18%	-	+

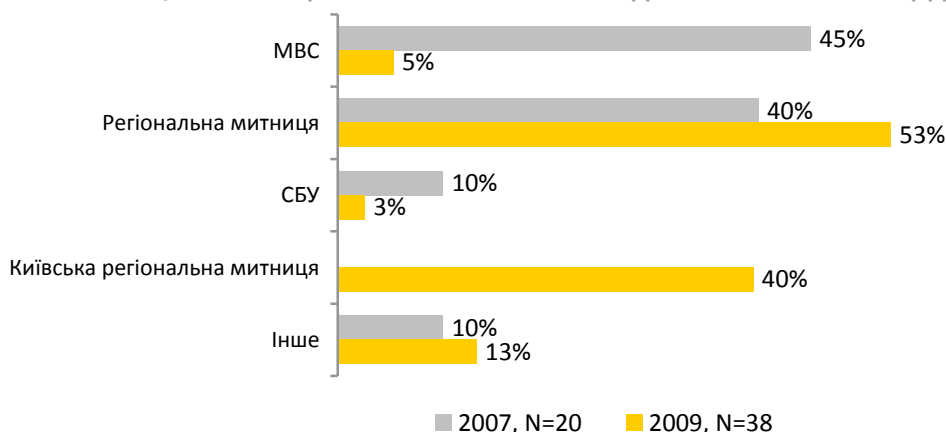
«+» Статистично значимі відмінності; «-» Статистично незначні відмінності.

3.9. Державні органи, які неофіційно полегшують проходження митних процедур

У 2009 році компанії найчастіше зверталися за «допомогою» до представників Регіональної митниці (53%) та Київської регіональної митниці (40%). З грудня 2007 року значущо зменшилась частка компаній, яка для вирішення проблемних питань зверталася до послуг працівників МВД. В цілому можна зазначити, що за останні два роки спостерігається тенденція до зменшення впливу на працівників митних органів.

Діаграма 24.

ДЕРЖАВНІ ОРГАНИ, ЯКІ НЕОФІЦІЙНО ПОЛЕГШУЮТЬ ПРОХОДЖЕННЯ МИТНИХ ПРОЦЕДУР

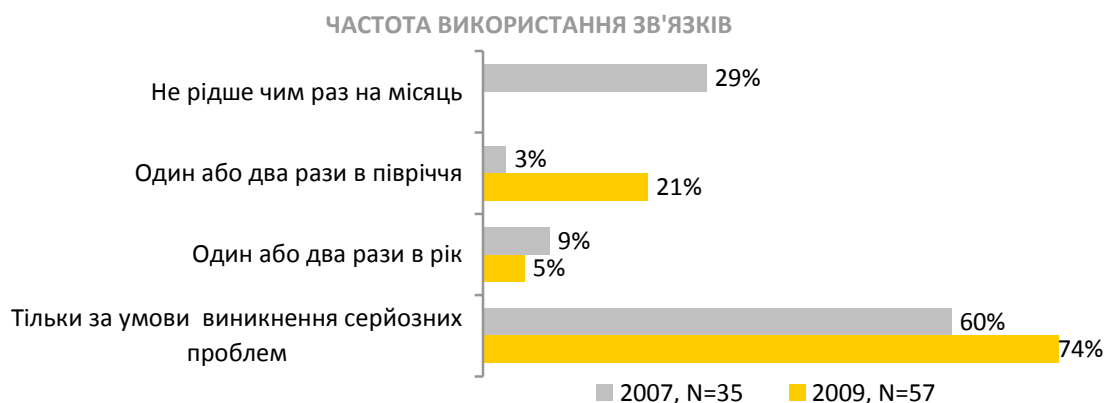

4.8 У які саме органи влади Ви зверталися?

3.10. Частота використання зв'язків

З грудня 2007 року значущо зменшилась частка компаній, яка регулярно (щонайменше раз на рік) зверталась до представників державних органів для полегшення проходження митного контролю. В той же час суттєво збільшилась частка компаній, які стали звертатися до державних органів лише для вирішення проблемних ситуацій (з 60% у 2007 році до 74% у 2009).

Діаграма 25.

4.9 Як часто Ви використовуєте цей контакт?

3.11. Досвід повернення ПДВ

З грудня 2007 року значущо збільшилась частка експортерів, які подавали на компенсацію ПДВ, але так і не отримали її (з 8% у 2007 році до 16% у 2009). У 2009 році кожна третя компанія, яка подала на відшкодування ПДВ, отримала його невчасно, або в меншому обсязі. Цей показник на 13% більший, ніж минулого року (20% у 2007 році та 33% у 2009). З грудня 2007 року зменшилась частка компаній, які не подавали на повернення ПДВ вважаючи, що це даремно (з 30% у 2007 році до 18% у 2009).

Діаграма 26.

4.10. Якщо Ви як правило звертаєтесь за відшкодуванням ПДВ при експорті товарів, розкажіть про свій досвід.

На глибоких інтерв'ю, більшість представників бізнесу відмічали складнощі при відшкодуванні ПДВ, а тому часто відмовляються від цієї опції, розуміючи її безперспективність.

«До конца 2008 года мы его (НДС) возмещали с дисконтом. Сейчас нам НДС не возмещают. И схема, по которой мы раньше возмещали НДС, она не работает сейчас. Нам его не возмещают. Никому не возмещают. Потому что если станут возмещать НДС, то наши пенсионеры перестанут получать пенсии. Сейчас не та ситуация» (Компанія, Донецьк).

«И я могу сказать, что практически полный невозврат НДС при экспорте, что лишает целесообразности работать» (Компанія, Одеса).

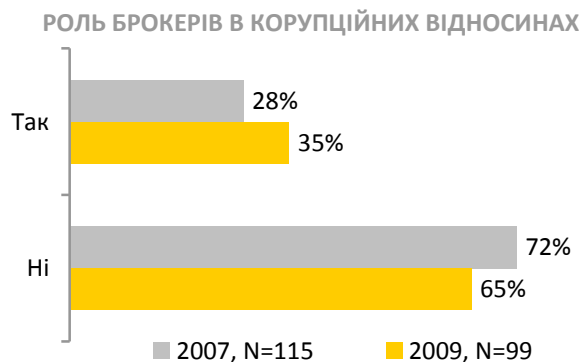
Натомість чиновники переконані, що відшкодування ПДВ не містить нічого складного при умові правильного оформлення документів та вчасної їх подачі.

3.12. Роль брокерів в корупційних відносинах

Більшість підприємств переконані, що плата за послуги брокерської компанії не включали в себе неофіційні платежі працівникам митних органів.

Проте з грудня 2007 року збільшилась частка компаній, які вважають, що плата за брокерські послуги включала в себе неофіційний платіж (з 28% у 2007 році до 35% у 2009).

Діаграма 27.

4.11 Як Ви вважаєте, оплата послуг митного брокера містить у собі «неофіційний» платіж для співробітників митних органів?

За результатами глибинних інтерв'ю, компанії звертаються до брокерів в першу, як до професіоналів, а не як до посередників у дачі хабара.

«Нам зручно те, що ми звертаємося до компетентних людей, які мають відповідні бланки документів» (Компанія, Львів).

«Брокера знають, ему доверяют на местах люди, он каждый день к ним ходит. Они уже знают, что он правильно составляет документы, они его уже не так детально читают, доверяя тому, что он квалифицированный, сертифицированный специалист» (Компанія, Одеса).

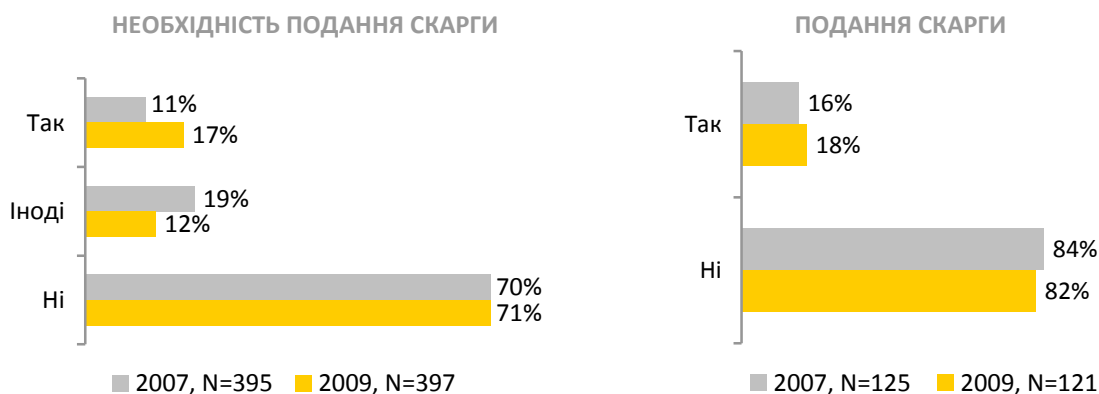
Тим не менш, навіть брокери визнають, що навіть правильно оформлені документи не позбавляють від необхідності давати хабар працівникам митниці. Саме тому брокерські фірми закладають розмір неофіційних платежів у вартість своїх послуг, не повідомляючи про це своїх клієнтів:

«Особенно иностранные компании, они этого понять не могут, до них не доходит, почему они должны платить взятки. Вот поэтому я вам скажу так, что я многим своим клиентам неофициальные платежи даже не озвучиваю, я только закладываю в стоимость своих услуг, потому что не хочу шокировать иностранцев» (Брокер, Київ).

3.13. Подання скарг на працівників митних органів

З грудня 2007 року не змінилась частка компаній, у яких була потреба подання скарги на працівників митних органів (див. діаграму 28a). Як у 2007, так і у 2009 році, лише кожна третя компанія вважала необхідним або достатньо важливим для себе подати скаргу на працівників митних органів. Частка компаній, яка подала скаргу на працівників митних органів, значущо не змінилася (16% у 2007 році та 18% у 2009) (див. діаграму 28b).

Діаграма 28b.

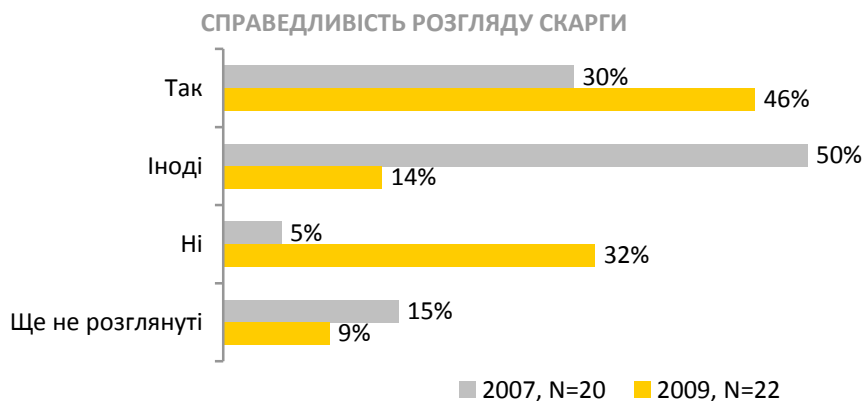

4.12 Чи були у Вас причини/бажання подати скаргу на співробітників митних органів?

4.13 Чи подавали Ви скарги на співробітників митних органів?

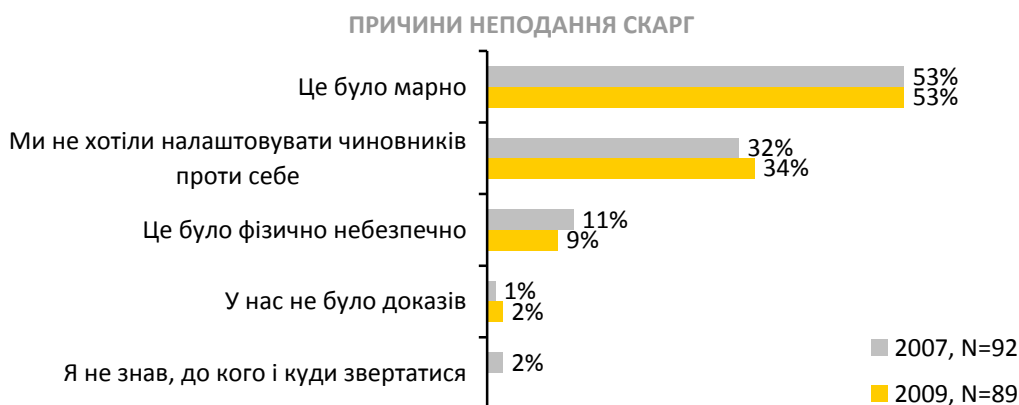
У 2009 році серед тих компаній, які подавали скаргу на працівників митних органів, більшість вважає результат розгляду їх скарг справедливим. По відношенню до 2007 року, частка компаній, повністю задоволених результатом розгляду скарги, збільшилась на 16% (з 30% у 2007 році до 46% у 2009). (Необхідно взяти до уваги малу кількість відповідей на це питання).

Діаграма 29.

4.14 Як Ви вважаєте, чи були Ваші скарги розглянуті справедливо?

З грудня 2007 основні причини неподання скарг компаніями на працівників митних органів значущо не змінилися. Основною причиною уникнення подачі скарг – переконання компаній у марності таких дій (53% у 2007 році та 53% у 2009). У 2009 році серед компаній, які не подавали скаргу, 34% вважають, що подання скарги налаштувало б працівників митниці проти самої компанії (у 2007 році цей показник склав 32%).

4.15. Яка головна причина того, що Ви не подавали скаргу?

Більшість представників компаній, які брали участь у якісному дослідженні, не мають досвіду подачі скарг на працівників митниці. Основна причина такої пасивності – відсутність впевненості в ефективності таких скарг, а також острах потрапити в немилість митного інспектора в подальшому.

«Просто скаргами ситуацію не змінить ніхто. Ну, мені здається, хтось може і налякається, що «ой, це небезпека втратити роботу». Може щось і зміниться, але тоді жорсткіше будуть відноситись до тих людей, наприклад, як ми» (Компанія, Львів).

«Таможня – это государство внутри государства, это как Ватикан в Италии. Таможня – это очень специфическая закрытая организация. Вот если ты пришел и на кого-то пожаловался, то, я знаю просто по себе, этого инспектора могут наказать, но потом ты попадешь в «темный» список» (Компанія, Донецьк).

«Я думаю, то дальше тебе будет очень проблематично вообще растамаживаться» (Компанія, Київ).

Крім того, скарга на працівника митниці тягне за собою збільшення простою вантажу, що вкрай не вигідно для бізнесу.

«Простой машины на таможене стоит около ста долларов это в сутки. Если вы какую-то жалобу подаете, вам, соответственно, никто декларацию не закроет, потому что есть у вас какие-то нюансы, а машина будет стоять. Если машину нужно отпускать, то груз выгружается на склад, который тоже стоит денег. Фирма будет на этом терять больше денег нежели она может заработать» (Компанія, Київ).

IV. СТАВЛЕННЯ ДО УРЯДОВИХ АНТИКОРУПЦІЙНИХ ЗАХОДІВ

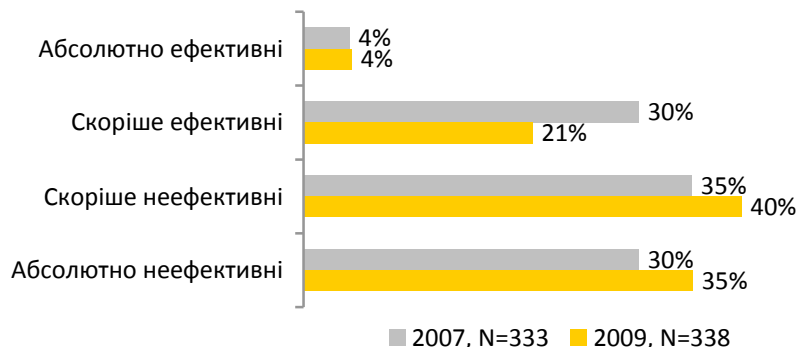
4.1. Сприйняття ефективності урядових антикорупційних заходів

Переважає більшість компаній вважає урядові антикорупційні заходи неефективними.

З грудня 2007 року значущо зменшилась (на 9%) частка компаній, які вважали урядові антикорупційні заходи ефективними (з 34% у 2007 році до 25% у 2009). Як у 2007, так і у 2009 році, компанії з досвідом корупції значущо менше вважають урядові антикорупційні заходи ефективними.

Діаграма 31.

СПРИЙНЯТТЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УРЯДОВИХ АНТИКОРУПЦІЙНИХ ЗАХОДІВ

3.3. Як Ви вважаєте, наскільки ефективні антикорупційні міри українського уряду в митній сфері?

За даними якісного дослідження, представники компаній нічого не знають про антикорупційні заходи держави в сфері митних процедур, наголошуючи на відсутності якихось конкретних дій з боку влади.

«Сажаят, пару показали для наглядности, что «что-то» делается. Но я в это не верю. Ничего не делается» (Компанія, Донецьк).

4.2. Першочергові антикорупційні заходи

За даними дослідження 2009 року, першочерговими заходами уряду мають бути зменшення кількості документів, необхідних для проходження митних процедур (47%), покращення законодавства в митній сфері (42%), а також спрощення процедур проходження кордону та розмитнення товару (41%).

За останні два роки серед компаній, які здійснюють зовнішньоекономічну діяльність, спостерігається динаміка у ставленні до першочергових урядових заходів. Так, з грудня 2007 року зросла частка компаній, які вважають необхідним зменшити кількість необхідної документації при проходженні митних процедур (з 38% у 2007 році до 47% у 2009), а також значуще зросла частка тих, хто наполягає на покращенні законодавства в митній сфері (з 30% у 2007 році до 42% у 2009).

3.4. Які дії уряду проти корупції можуть послужити для Вас переконливим прикладом того, що влада дійсно вирішила боротися з корупцією?

Компанії Східного регіону значуще менше зацікавлені у вдосконаленні законодавства, ніж компанії інших регіонів – з грудня 2007 року ситуація не змінилася. Натомість компанії Центрального регіону за останні два роки стали значуще більше надавати значення проблемі недосконалого законодавства в митній сфері.

Таблиця 33.

ПЕРШОЧЕРГОВІ АНТИКОРУПЦІЙНІ ЗАХОДИ

Вибір	Дослідження	Результати	Всього	Значущі відмінності всередині групи	Значущі відмінності між 2 роками
Поліпшення законодавчої бази	2007	30% Центральный регіон	30%	-	
	2009	50% Центральный регіон	42%	+	+
	2007	29% Східний регіон	30%	-	
	2009	29% Східний регіон	42%	+	-

«+» Статистично значимі відмінності; «-» Статистично незначимі відмінності.

Компанії Східного регіону стабільно значуще менше зацікавлені в зменшенні обсягу документації, ніж компанії інших регіонів. Натомість, компанії з досвідом корупції значуще більше зацікавлені в зменшенні кількості необхідної документації.

Таблиця 34.

ПЕРШОЧЕРГОВІ АНТИКОРУПЦІЙНІ ЗАХОДИ

Вибір	Дослідження	Результати	Всього	Значущі відмінності всередині групи	Значущі відмінності між 2 роками
Зменшення кількості документів, необхідних на різних етапах експортно-імпорتنних операцій	2007	25% Східний регіон	38%	+	-
	2009	29% Східний регіон	47%	+	-
	2007	46% компаній з досвідом корупції	38%	+	-
	2009	48% компаній з досвідом корупції	47%	-	-

«+» Статистично значимі відмінності; «-» Статистично незначні відмінності.

Ставлення компаній до необхідності зменшити вартість офіційних митних зборів та податків значним чином залежить від регіону, типу зовнішньоекономічної діяльності та розміру компаній. Так, на заході компанії значуще менш згадують зменшення вартості митних зборів, ніж в цілому по вибірці. А компанії Південного регіону навпаки, значуще більше потребують зменшення вартості митних зборів. Малі підприємства (до 50 зайнятих) значуще більше потребують зменшення розміру митних зборів, ніж великі компанії (51 і більше працівників).

Таблиця 35.

ПЕРШОЧЕРГОВІ АНТИКОРУПЦІЙНІ ЗАХОДИ

Вибір	Дослідження	Результати	Всього	Значущі відмінності всередині групи	Значущі відмінності між 2 роками
Зменшення обов'язкових митних платежів	2007	19% Західний регіон	30%	+	-
	2009	12% Західний регіон	25%	+	-
	2007	36% Південний регіон	30%	-	-
	2009	34% Південний регіон	25%	+	-
	2007	38% імпортерів (лише імпортні операції)	30%	+	+
	2009	29% імпортерів (лише імпортні операції)	25%	-	+
	2007	36% малих компаній (менше 50 працівників)	30%	+	+
	2009	24% малих компаній (менше 50 працівників)	25%	-	+

«+» Статистично значимі відмінності; «-» Статистично незначні відмінності.

За даними якісного дослідження, першочерговими заходами щодо реформування системи митного контролю мають бути:

- Зменшення розміру офіційних зборів та податків. На думку експертів, найвище мито має бути не більше 5%. Це значно зменшить рівень поширеності корупції на митниці, адже використовувати корупційні схеми розмитнення товару та занижувати вартість товару стане нецікавими для компаній.

«Если ставка пошлины до 5%, почти никто не интересуется схемой занижения стоимости. Им становится это не интересно» (Брокер, Київ).

- Вдосконалення митної бази класифікації та коду товарів, а саме – встановлення єдиного митного тарифу на кожну групу товарів. На сьогоднішній день ДМСУ встановила різні ставки мита по одній групі товарів. Це формує підґрунтя для маніпуляцій ставками мита на товар, встановлюючи найвищий відсоток. Високі офіційні платежі змушують компаній шукати обхідні шляхи зниження митної вартості товарів:

Запровадження єдиного митного тарифу на товари однієї групи значно зменшить можливості митників маніпулювати митною вартістю товару.

- Заміна етапу контролю митної вартості товару на пост-контроль³ – це прискорить процедуру митного контролю. На думку експертів, на сьогоднішній день працівники митниці зацікавлені у встановленні якомога вищої митної вартості на кожен товар.

³ Термін «пост- контроль» означає етап контролю митної вартості товарів, який здійснюється після проходження митних процедур та закриття митної декларації.

«От этого выигрывает таможня, потому что естественно от большей стоимости она возьмет больше платежей. Чем больше она возьмет платежей, тем больше она пополнит бюджет (а другого механизма пополнения бюджета кроме как корректировки таможенной стоимости на сегодняшний день нет). Чем больше она пополнит бюджет, тем в большей степени сотрудники таможни выполняют план. А чем больше они выполняют план, тем больше они получают премию» (Брокер, Київ).

За таких умов компанії дуже важко оскаржити встановлену митним інспектором митну вартість. До того ж процедура оскарження встановленої митної вартості займає час, що одразу ж призведе до додаткових витрат компанії за простій вантажу на митниці. Саме тому пост - контроль митної вартості надасть змогу компаніям задекларувати товар по його фактурній вартості (та вартість, за яку був придбаний товар) і завершити митний контроль. До того ж, така зміна до процедури контролю митної вартості дасть змогу компаніям оскаржувати митну вартість без додаткових затрат (вже не потрібно платити за зберігання вантажу на склад митниці).

- Збільшення заробітної плати працівникам митних органів. На думку представників компаній та чиновників, підвищення заробітної плати змусить працівників митниці не вступати у корупційні відносини.

«Мені здається, що там не мають бути власне бідні – бо бідна людина на митниці не може працювати, тому що вона буде тільки зацікавлена в тому, щоб щось заробити за іншою методикою» (Компанія, Львів).

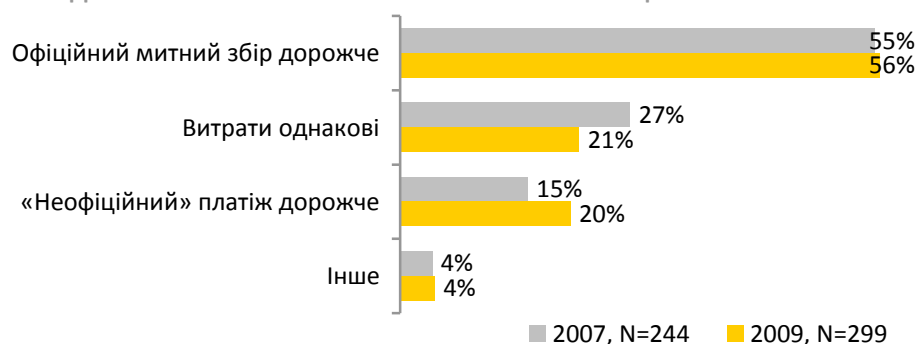
«Гідне утримання працівників, щоб в них не виникало такого бажання – займатися корупцією» (Чиновник, Київ).

4.3. Порівняння розмірів офіційних зборів та неофіційних платежів

Чи вигідно компаніям сплачувати офіційні платежі та митні збори? Переважна більшість компаній вважає, що офіційні платежі значно більші, ніж неофіційні. З грудня 2007 року ситуація не змінилася: для компаній офіційні витрати значно дорожчі, ніж неофіційні способи оформлення товару на митниці.

Діаграма 36.

ОЦІНКА ПІДПРИЄМСТВАМИ РЕНТАБЕЛЬНОСТІ СПЛАТИ ОФІЦІЙНИХ МИТНИХ ЗБОРІВ

4.18. Як Ви вважаєте, що компаніям обходиться дорожче: оплата офіційних митних зборів і податків або «неофіційний» платіж?

Дані якісного дослідження підтверджують кількісні показники: для компаній економічно не доцільно сплачувати офіційні платежі.

«Я не скрою, что многие занижают таможенную стоимость. Почему? Вот как реагируют компании на официальные платежи: “ничего себе, а почему мы должны столько государству отдавать? Ставка пошлины десять процентов, плюс НДС – 20%, да я этот товар потом не продам!”» (Брокер, Київ).

«Офіційно ти платиш 25%, плюс кожна митна одиниця, митний код. А не офіційно – 10%. Це значно дешевше» (Компанія, Львів).

4.4. Вплив зниження офіційних зборів

Переважає більшість компаній (69% у 2007 році та 74% у 2009) не впевнена, що корупція на митниці припиниться, навіть у випадку зменшення офіційних зборів та податків на 25% (див. діаграму 37).

Діаграма 37.

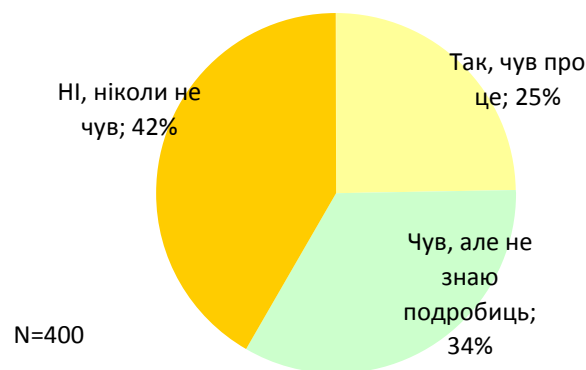
4.19. Як Ви вважаєте, чи припиниться хабарництво, якщо..

4.5. Обізнаність, ставлення та наслідки впровадження єдиної декларації

У 2007 році 59% респондентів (див. діаграму 38) принаймні чули про можливість запровадження єдиної митної декларації. Компанії, які здійснили 30 операцій на рік, та компанії, що перевозять товар залізницею та морем, виявилися найбільш поінформованими (63%, 36% та 47%, відповідно).

Діаграма 38. Дослідження 2007⁴

ОБІЗНАНІСТЬ ПРО ІСНУВАННЯ ЄДИНОЇ МИТНОЇ ДЕКЛАРАЦІЇ

5.1 Чи знаєте ви, що митні розглядає використання Єдиного адміністративного документа (єдиної вантажної митної декларації на товари, обов'язкової для імпорту, експорту або транзиту)?

З грудня 2007 року ставлення компаній до єдиної митної декларації не змінилося. Так, у 2007 році 95% компаній висловили своє позитивне ставлення до єдиної декларації, а у 2009 році частка таких компаній склала 94%.

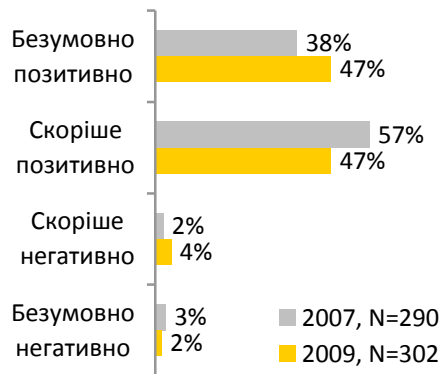
Переважає більшість компаній вважає, що єдина митна декларація сприятиме зменшенню корупції в сфері митних послуг. З грудня 2007 року частка таких компаній не змінилася (70% у 2007 році та 74% у 2009).

⁴ Це запитання ставилось компаніям лише у 2007 році, коли запроваджувалась єдина митна декларація. На час другої хвилі дослідження, єдина митна декларація стала єдиною формою декларування товарів в Україні.

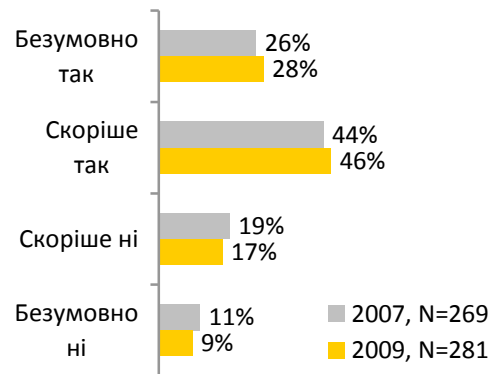
Діаграма 39а.

СТАВЛЕННЯ ДО ЄДИНОЇ МИТНОЇ ДЕКЛАРАЦІЇ

Діаграма 39b.

ВПЛИВ ДЕКЛАРАЦІЇ НА РІВЕНЬ КОРУПЦІЇ

5.1 Як Ви ставитеся до єдиної митної декларації?

5.2 Як Ви вважаєте, чи сприяє зниженню рівня корупції на митниці введення єдиної митної декларації?

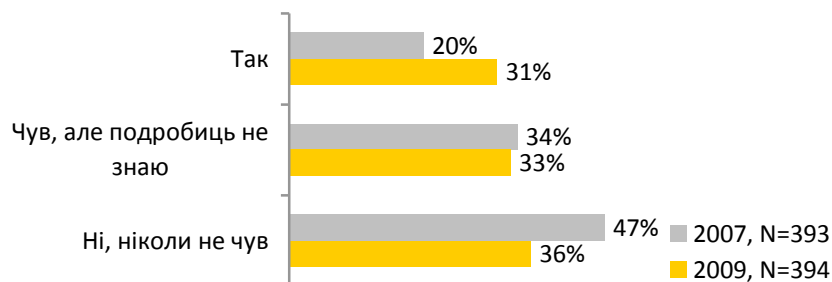
4.6. Обізнаність, ставлення та наслідки впровадження нової комп'ютеризованої системи транзиту вантажів у країні ЄС (NCTS)

Кожна третя компанія знає про прагнення Державної митної служби України приєднатися до системи NCTS (нової комп'ютеризованої системи транзиту вантажу в країнах ЄС). Інтеграція України в систему NCTS буде означати, що митні органи України не будуть регулювати транзит вантажів у Європу й з Європи довільно. Це також буде означати, що українські суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності будуть готувати єдину декларацію, що буде автоматично використовуватися кожною митною службою в Європі, де товари перетинають кордон.

З 2007 року частка компаній, яка знає про таку ініціативу, значущо зросла (з 20% у 2007 до 31% у 2009).

Діаграма 40.

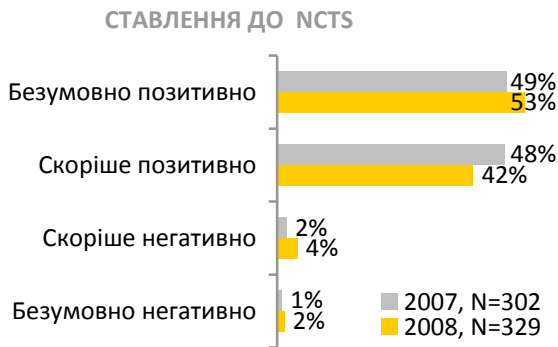
ОБІЗНАНІСТЬ ПРО НОВУ КОМП'ЮТЕРИЗОВАНУ СИСТЕМУ ТРАНЗИТУ ВАНТАЖІВ (NCTS)

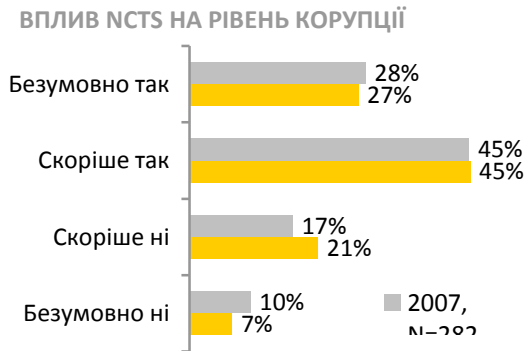
5.4 Чи знаєте Ви про прагнення Державної митної служби приєднатися до NCTS (en-ci-ti-es) (нова комп'ютеризована система транзиту вантажів у країнах ЄС)?

Переважна більшість компаній позитивно ставиться до приєднання Державної митної служби до системи NCTS. З грудня 2007 року ситуація значущо не змінилась: у 2007 році 97% компаній позитивно ставилися до системи NCTS, а у 2009 році частка таких компаній склала 95%. Частка компаній, яка переконана в зменшенні корупції завдяки системі NCTS, не змінилась і становить 72% (у 2007 році цей показник склав 73%).

Діаграма 41а.

Діаграма 41б.

- 5.5 Як Ви ставитеся до приєднання України до нової комп'ютеризованої системи транзиту вантажу?
 5.6 Чи вірите Ви, що введення NCTS (en-si-ti-es) зменшить випадки корупції при взаємодії бізнесу й митниці?

За результатами експертних інтерв'ю, система NCTS матиме позитивний вплив лише на етапі проходження митного кордону України, в той час як на процедуру проходження митного контролю на території митниці NCTS жодним чином не вплине.

ДОДАТОК А. ОПИС ВИБІРКИ ТА МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

Кількісне дослідження

Цільовою аудиторією цього дослідження були обрані керівники або представники підприємств, які безпосередньо готують документи для імпортно-експортних операцій та перевезення вантажу через кордон України. При формуванні вибіркової сукупності підприємств для проведення формалізованих інтерв'ю, компанія «InMind» використовувала базу підприємств, що здійснюють зовнішньоекономічну діяльність і декларують ненульові фінансові показники. З цієї бази випадковим чином було відібрано 400 підприємств, але при цьому був збережений регіональний розподіл / пропорція. Тобто вибірка сукупності підприємств репрезентативна для кожного регіону (див. таблицю А1).

Процедура формування вибіркової сукупності:

Етап 1: Групування підприємств з бази даних на 5 груп за регіонами.

Етап 2: Випадкова вибірка з кожної регіональної групи у кількості, яка забезпечує пропорційну регіональну репрезентативність.

Етап 3: Перевірка вибірки за допомогою експрес-опитування по телефону або особистих візитів з метою визначення, чи відповідають основні дані про підприємство інформації з бази даних (особливо, чи займається підприємство імпортно-експортними операціями та перевезенням товарів через кордон).

Етап 4: Повторення процедури вибірки для поповнення кількості цільових підприємств замість тих, хто відмовився на етапі перевірки.

Таблиця А1. Дослідження 2007 та 2009 рр.

РОЗПОДІЛ ПІДПРИЄМСТВ, ЩО БРАЛИ УЧАСТЬ В ДОСЛІДЖЕННІ ЗА РОЗМІРОМ, СФЕРОЮ ОСНОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ХАРАКТЕРОМ ЗДІЙСНЕННЯ НИМИ МИТНИХ ПРОЦЕДУР

		Зовнішньо - економічна діяльність					
		2007			2009		
		Виключно імпорт	Виключно експорт	Імпорт і експорт	Виключно імпорт	Виключно експорт	Імпорт і експорт
Головна сфера діяльності	Сільське господарство	2	1	4	7	5	6
	Промисловість	24	37	100	27	36	75
	Торгівля	119	18	31	97	20	26
	Комерційні послуги	10	2	6	7	5	16
	Соціальні послуги	3	2	2	10	2	5
	Будівництво, транспорт	29	8	16	27	3	33
	Всього	187	68	159	175	71	161
Кількість зайнятих	1-10 працівників	73	8	21	51	16	24
	11-50 працівників	81	22	43	75	21	43
	Більше, ніж 50 працівників	33	38	95	49	34	94
	Всього	187	68	159	175	71	161

Таблиця А2. Дослідження 2007 та 2009 рр.

РЕГІОНАЛЬНИЙ РОЗПОДІЛ ПІДПРИЄМСТВ, ЩО БРАЛИ УЧАСТЬ В ДОСЛІДЖЕННІ ЗА РОЗМІРОМ ТА ОСНОВНОЮ СФЕРОЮ ДІЯЛЬНОСТІ

		Region							
		2008				2009			
		Центральний	Південний	Західний	Східний	Центральний	Південний	Західний	Східний
Головна сфера діяльності	Сільське господарство	4	2	0	1	10	5	2	1
	Промисловість	46	53	35	27	44	43	31	20
	Торгівля	67	38	37	26	50	42	29	22
	Комерційні послуги	4	3	7	4	7	4	11	6
	Соціальні послуги	1	2	0	4	11	2	2	2
	Будівництво, транспорт	20	16	7	10	28	20	7	8
	Всього	142	114	86	72	150	116	82	59
Кількість зайнятих	1-10 працівників	37	25	22	18	25	20	28	18
	11-50 працівників	53	39	27	27	61	39	21	18
	Більше ніж 50 працівників	52	50	37	27	64	57	33	23
	Всього	142	114	86	72	150	116	82	59

Підприємства, які взяли участь у дослідженні, були опитані окремо стосовно процедур імпорту та експорту. Загалом в опитуванні 2007 року взяли участь 187 експортерів, 68 імпортерів та 159 підприємств, які займаються і експортом, і імпортом товарів. У дослідженні 2009 року було опитано 176 експортерів, 69 імпортерів та 162 підприємств, які займаються і експортом, і імпортом. Близько половини імпортерів є торговельними підприємствами, а більшість експортерів – промислові підприємства.

Таблиця А3. Дослідження 2007 та 2009 рр.

ОБСЯГ ІМПОРТНИХ ОПЕРАЦІЙ ПІДПРИЄМСТВ, ЩО БРАЛИ УЧАСТЬ В ДОСЛІДЖЕННІ ЗА СФЕРОЮ ОСНОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

		Головна сфера діяльності											
		2008						2009					
		Сільське господарство	Промисловість	Торгівля	Комерційні послуги	Соціальні послуги	Будівництво, транспорт	Сільське господарство	Промисловість	Торгівля	Комерційні послуги	Соціальні послуги	Будівництво, транспорт
Обсяг імпортних операцій за останні 12 місяців	менше 10	3	44	72	4	2	19	3	28	49	4	8	11
	10-30 операцій		26	27	1	1	11	2	21	24	4	2	8
	30 операцій і більше	3	54	51	11	2	15	7	36	30	12	2	27
	Всього	6	124	150	16	5	45	12	85	103	20	12	46

Якісне дослідження

З метою надати більш глибокі пояснення результатів кількісного дослідження були проведені глибинні інтерв'ю.

1. Експертні глибинні інтерв'ю серед посадовців, які здійснюють регуляторну політику у сфері митного контролю та перевезень. Було проведено п'ять інтерв'ю з представниками:

- регіональних митниць та митних відділень;
- консалтингового центру, що надає консультаційні послуги з проведення митних процедур;
- брокерських контор, що надають митні брокерські послуги;
- Міністерства транспорту та зв'язку України;
- Комітету Верховної Ради з питань податкової та митної політики.

Проведено десять глибинних інтерв'ю зі споживачами митних послуг, включаючи такі сфери підприємницької діяльності як:

- Сільське господарство;
- Транспортування;
- Оптова та роздрібна торгівля;
- Важка промисловість;
- Легка промисловість;
- Комерційні послуги.

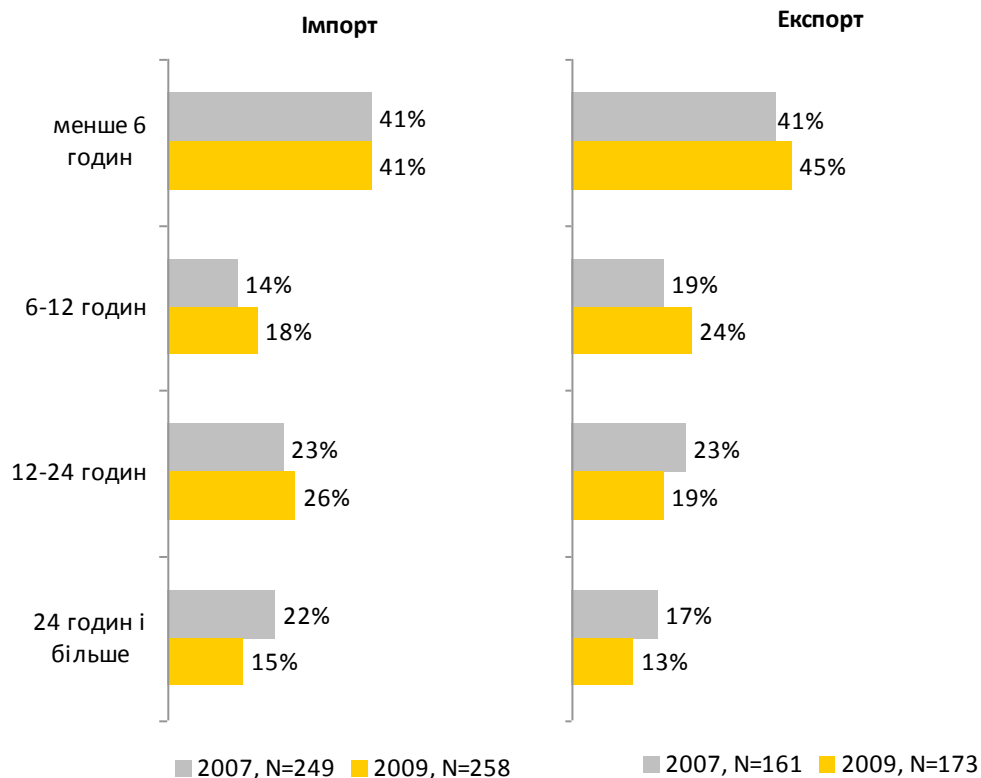
ДОДАТОК В. ДОСВІД ПРОХОДЖЕННЯ МИТНОЇ ПРОЦЕДУРИ

В1. Кількість годин митної перевірки на кордоні

Немає особливої різниці у тривалості митної перевірки при перетині кордону при імпорті та експорті вантажу. У порівнянні з попередньою хвилиною дослідження, у 2009 році скоротилась частка імпортерів, що витрачають більше 24 години на митні процедури під час перетину кордону (з 22% до 15%). Для проходження митної перевірки при перетині кордону характерна затримка менше, аніж на 6 годин для 41% респондентів, незалежно від того, імпортують чи експортують вони товар (див. діаграму В1). Збільшення кількості експортерів, що витрачають на кордоні менше 6 годин до 45% в 2009 році порівняно з 41% в 2007 році, не є статистично значущим.

Діаграма В1.

ТРИВАЛІСТЬ ПРОХОДЖЕННЯ ПРОЦЕДУР МИТНОГО КОНТРОЛЮ НА КОРДОНІ УКРАЇНИ

2.10. Скільки часу на кордоні займає оформлення вантажів і товарів, які Ви експортуєте/імпортуєте НАЙЧАСТІШЕ?

Не виявлено залежності тривалості процедури митного оформлення при перетині кордону від регіону розташування, розміру підприємства або суми експортно - імпоротної операції, а також від досвіду корупції.

В2. Кількість годин митного оформлення товарів на території митниці

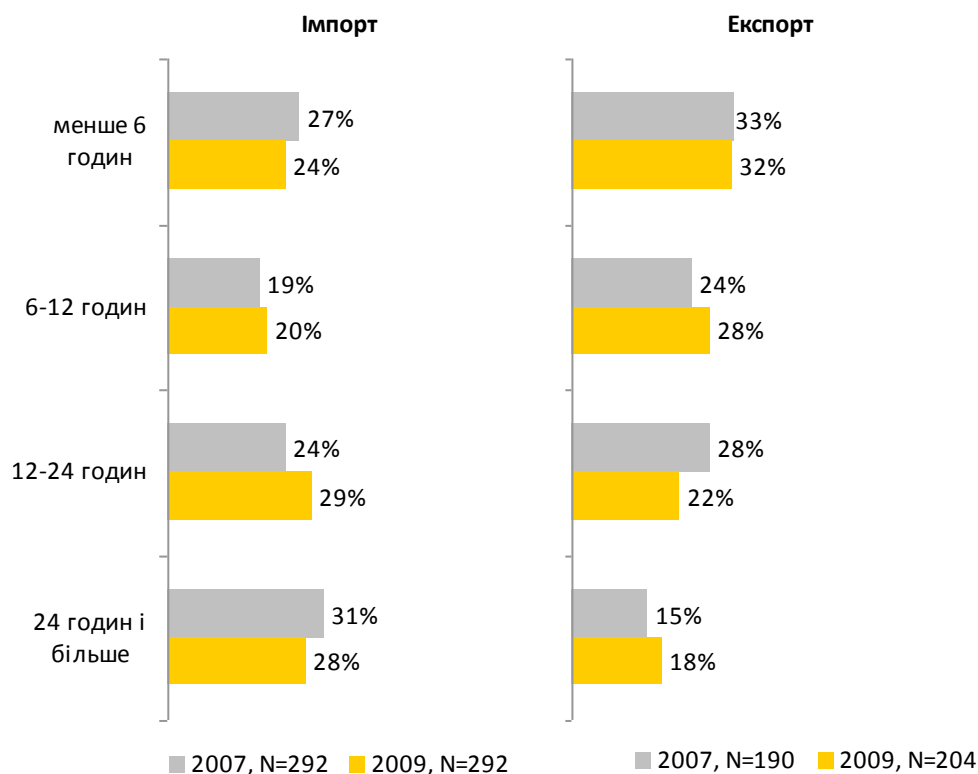
Серед імпортерів значущо більша частка компаній (ніж серед експортерів), які в середньому проходять митні процедури довше, ніж в за 24 години.

Близько 70% імпортерів (69% в 2007 році і 73% в 2009 році) зазвичай витрачають до 24 годин на митне оформлення (див. діаграму В2.) В центральному регіоні імпортери витрачають значущо більше часу на митні процедури (59% у 2007 році та 60% у 2009), ніж компанії інших регіонів.

З іншого боку, експортери зазвичай витрачають менше часу, аніж імпортери, на етапі перевірки документації безпосередньо на території митниці.

З грудня 2007 року ситуація не змінилася: більше 80% витрачають менше 24 годин (85% в 2007 році і 82% в 2009 році). Кожен третій експортер проходить митний контроль менше, ніж за 6 годин (33% в 2007 році і 32% в 2009).

ТРИВАЛІСТЬ ПРОХОДЖЕННЯ ПРОЦЕДУР МИТНОГО КОНТРОЛЮ БЕЗПОСЕРЕДНЬО НА ТЕРИТОРІЇ МИТНИЦІ

2.11. Скільки часу займає розмитнення (розвантаження) / замитнення (завантаження) товарів, які Ви експортуєте/імпортуєте найчастіше?

З грудня 2007 року в Південному регіоні серед імпортерів спостерігається прискорення процедури митного оформлення товарів. Кількість компаній-імпортерів, які витратили на процедури менше 24 годин зростає з 73% у 2007 році до 83% у 2009 році. За останні два роки серед промислових компаній спостерігається прискорення процедури митного оформлення товару під час імпорту: у 2009 році 84% промислових компаній при здійсненні імпорту на митні процедури затратили менше однієї доби, в той час, як у 2007 році цей показник сягав 66%.

Таблиця В3. Дослідження імпортерів

ТРИВАЛІСТЬ МИТНОГО ОФОРМЛЕННЯ НА ТЕРИТОРІЇ МИТНИЦІ

Вибір	Дослідження	Результати	Всього	Значущі відмінності всередині групи	Значущі відмінності між 2 роками
До 24 годин	2007	59% Центральний регіон	69%	+	-
	2009	60% Центральний регіон	73%	+	-
	2007	73% Південний регіон	69%	-	+
	2009	83% Південний регіон	73%	+	+
	2007	66% промислових компаній	69%	-	+
	2009	84% промислових компаній	73%	+	+
	2007	66% компаній, річний обсяг експортних операцій яких менше, ніж 1 млн. грн.	69%	-	-
	2009	58% компаній, річний обсяг експортних операцій яких менше, ніж 1 млн. грн.	73%	+	-

«+» Статистично значимі відмінності; «-» Статистично незначні відмінності.

Порівняно з 2007 роком зменшилась частка торгівельних компаній, які витрачали на експортні митні процедури менше доби (з 95% до 76% в 2009 році).

Таблиця В4. Дослідження експортерів

ТРИВАЛІСТЬ МИТНОГО ОФОРМЛЕННЯ НА ТЕРИТОРІЇ МИТНИЦІ

Вибір	Дослідження	Результати	Всього	Значущі відмінності всередині групи	Значущі відмінності між 2 роками
До 24 годин	2007	95% торгівельних компаній	85%	+	+
	2009	76% торгівельних компаній	82%	-	+
	2007	65% будівельних, транспортних компаній	85%	+	-
	2009	79% будівельних, транспортних компаній	82%	-	-
	2007	93% експортерів, які проводять до 24 годин очікування на митне оформлення при перетині кордону	85%	+	-
	2009	88% експортерів, які проводять до 24 годин очікування на митне оформлення при перетині кордону	82%	-	-

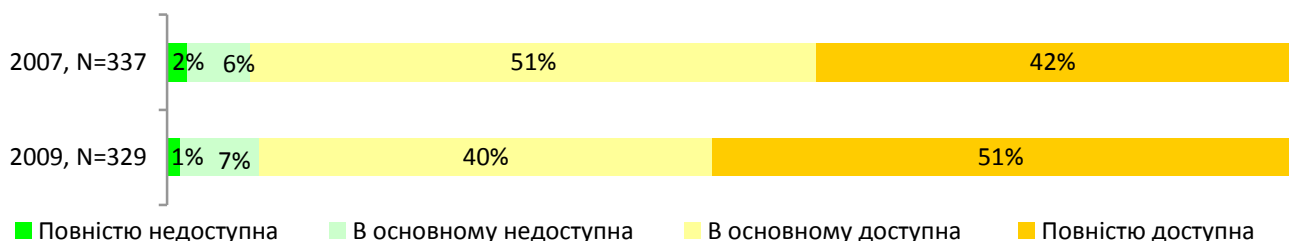
«+» Статистично значимі відмінності; «-» Статистично незначні відмінності.

В3. Доступність інформації про митні процедури

Станом на 2009 рік 92% респондентів, що займаються імпортом, вважають інформацію щодо митної процедури досить доступною та зрозумілою. Значущих змін порівняно з оцінкою 2007 року не відбулося (у 2007 році цей показник склав 93%). (Див. діаграму В5).

Діаграма В5. Дослідження імпортерів

ДОСТУПНІСТЬ ІНФОРМАЦІЇ ПРО МИТНІ ПРОЦЕДУРИ

2.6. Наскільки доступною є для Вашої компанії інформація про митні процедури та нововведення в даній сфері?

При детальному аналізі було виявлено деякі значущі відмінності у оцінці компаніями рівня доступності та зрозумілості інформації про митні процедури. Так, з грудня 2007 року суттєво підвищилась обізнаність імпортерів Центрального регіону та знизилась обізнаність компаній-імпортерів Східного регіону.

Таблиця В6. Дослідження імпортерів

ДОСТУПНІСТЬ ІНФОРМАЦІЇ ПРО МИТНІ ПРОЦЕДУРИ

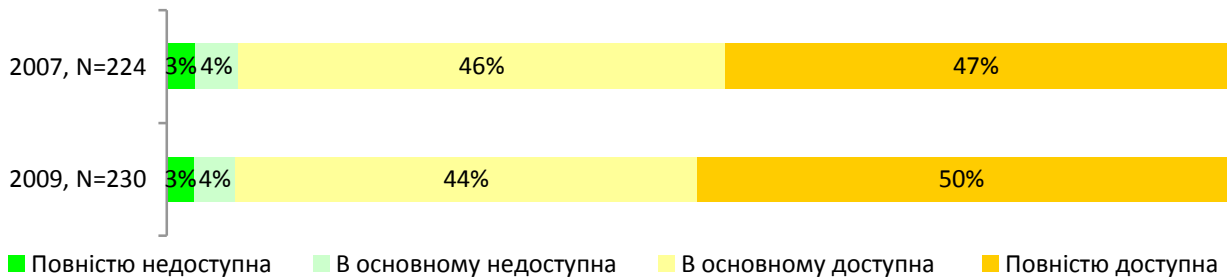
Вибір	Дослідження	Результати	Всього	Значущі відмінності всередині групи	Значущі відмінності між 2 роками
Доступність інформації про Імпорт	2007	93% Центральний регіон	92%	-	+
	2009	98% Центральний регіон	93%	+	
	2007	92% Південний регіон	92%	-	-
	2009	97% Південний регіон	93%	+	
	2007	91% Східний регіон	92%	-	+
	2009	70% Східний регіон	93%	+	
	2007	94% промислових компаній	92%	-	-
	2009	98% промислових компаній	93%	+	
	2007	91% великих компаній (51 працівник і більше)	92%	-	-
	2009	96% великих компаній (51 працівник і більше)	93%	+	

«+» Статистично значимі відмінності; «-» Статистично незначимі відмінності.

За результатами повторного опитування 2009 року, 94% експортних компаній вважають інформацію щодо митної процедури в цілому доступною. Частка обізнаних порівняно з попередньою хвилею практично не змінилась (показник 2007 р. – 93%). (Див. діаграму В7).

Діаграма В7. Дослідження експортерів

ДОСТУПНІСТЬ ІНФОРМАЦІЇ ПРО МИТНІ ПРОЦЕДУРИ

2.6. Наскільки доступною є для Вашої компанії інформація про митні процедури та нововведення в даній сфері?

Спостерігається зниження обізнаності щодо митних процедур серед експортерів, які здійснюють 11 і більше експортних операцій впродовж року.

Таблиця В8. Дослідження експортерів

ДОСТУПНІСТЬ ІНФОРМАЦІЇ ПРО МИТНІ ПРОЦЕДУРИ

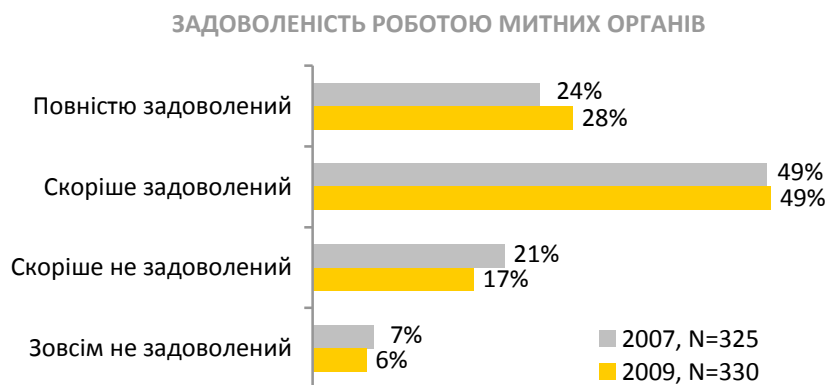
Вибір	Дослідження	Результати	Всього	Значущі відмінності всередині групи	Значущі відмінності між 2 роками
Доступність інформації про Експорт	2007	98% підприємств, які виконали більше 11 експортних операцій за рік	93%	+	+
	2009	91% підприємств, які виконали більше 11 експортних операцій за рік	94%	-	

«+» Статистично значимі відмінності; «-» Статистично незначимі відмінності.

В4. Задоволеність роботою митних органів

Більше 70% імпортерів задоволені роботою працівників митних органів. З грудня 2007 року рівень задоволеності компаніями роботою працівників митниці не змінився.

Діаграма В9. Дослідження імпортерів

2.7. Чи задоволені Ви якістю послуг, наданих співробітниками митних органів України?

Рівень задоволеності компаній-імпортерів залежить від регіону, середньої тривалості проходження митних процедур, а також від досвіду корупції. З грудня 2007 року серед імпортерів Центрального регіону значущо збільшився рівень задоволеності роботою митних працівників. Імпортери, які проходять процедури митного оформлення на території митниці не більше, ніж за 6 годин, значущо більш задоволені роботою працівників митних органів, ніж в цілому по вибірці. Рівень задоволеності цих імпортерів залишився на стабільно високому рівні

Найменше задоволені роботою митних органів компанії, які при проходженні митного контролю стикалися з проявами корупції як у 2007 році, так і у 2009 (58% у 2007 році та 62% у 2009).

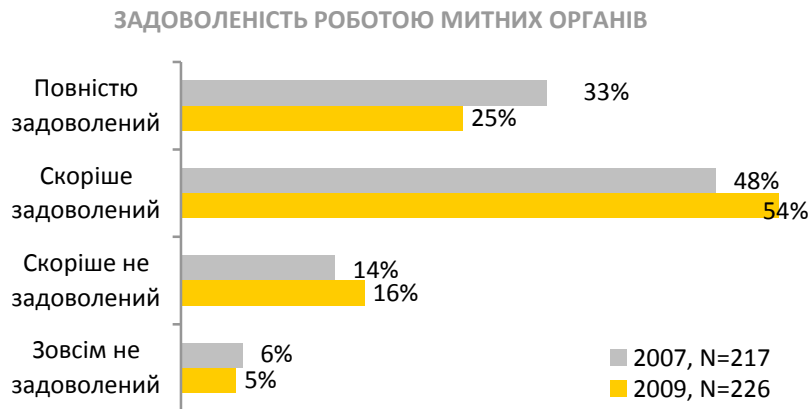
Таблиця В8. Дослідження імпортерів

ЗАДОВОЛЕНІСТЬ РОБОТОЮ МИТНИХ ОРГАНІВ

Вибір	Дослідження	Результати	Всього	Значущі відмінності всередині групи	Значущі відмінності між 2 роками
Задоволені	2007	73% Центрального регіону	73%	-	+
	2009	83% Центрального регіону	77%	-	+
	2007	88% імпортерів, які витрачають менше 6 годин на проходження митного оформлення на митниці	73%	+	-
	2009	87% імпортерів, які витрачають менше 6 годин на проходження митного оформлення на митниці	77%	+	-
	2007	58% компаній з досвідом корупції	73%	+	-
	2009	62% компаній з досвідом корупції	77%	+	-

«+» Статистично значимі відмінності; «-» Статистично незначні відмінності.

Рівень задоволеності роботою митних органів компаніями-експортерами з грудня 2007 року не змінився. Лише кожний п'ятий експортер у 2007 та у 2009 роках був повністю або частково незадоволений роботою митних органів.

2.7. Чи задоволені Ви якістю послуг, наданих співробітниками митних органів України?

Рівень задоволеності експортерами роботою митних органів залежить від тривалості проходження митного оформлення, а також від досвіду корупції.

Таблиця В10. Дослідження експортерів

ЗАДОВОЛЕНІСТЬ РОБОТОЮ МИТНИХ ОРГАНІВ

Вибір	Дослідження	Результати	Всього	Значущі відмінності всередині групи	Значущі відмінності між 2 роками
Задоволені	2007	94% експортерів, які витрачають менше 6 годин на проходження митного оформлення на митниці	81%	+	-
	2009	92% експортерів, які витрачають менше 6 годин на проходження митного оформлення на митниці	79%	+	-
	2007	65% компаній з досвідом корупції	81%	+	-
	2009	65% компаній з досвідом корупції	79%	+	-

«+» Статистично значимі відмінності; «-» Статистично незначні відмінності.

В5. Основні проблеми при проходженні митних процедур

Найпоширенішими проблемами під час проходження митних процедур є велика кількість формальних процедур, перевантаженість роботою одного митника та проблема черг (див. діаграму В11). При цьому, порівняно з 2007 роком, у 2009 з проблемою перевантаженості митників стикалася значущо менша кількість компаній (в 2007 році - 48% опитаних, в 2009 - 38%).

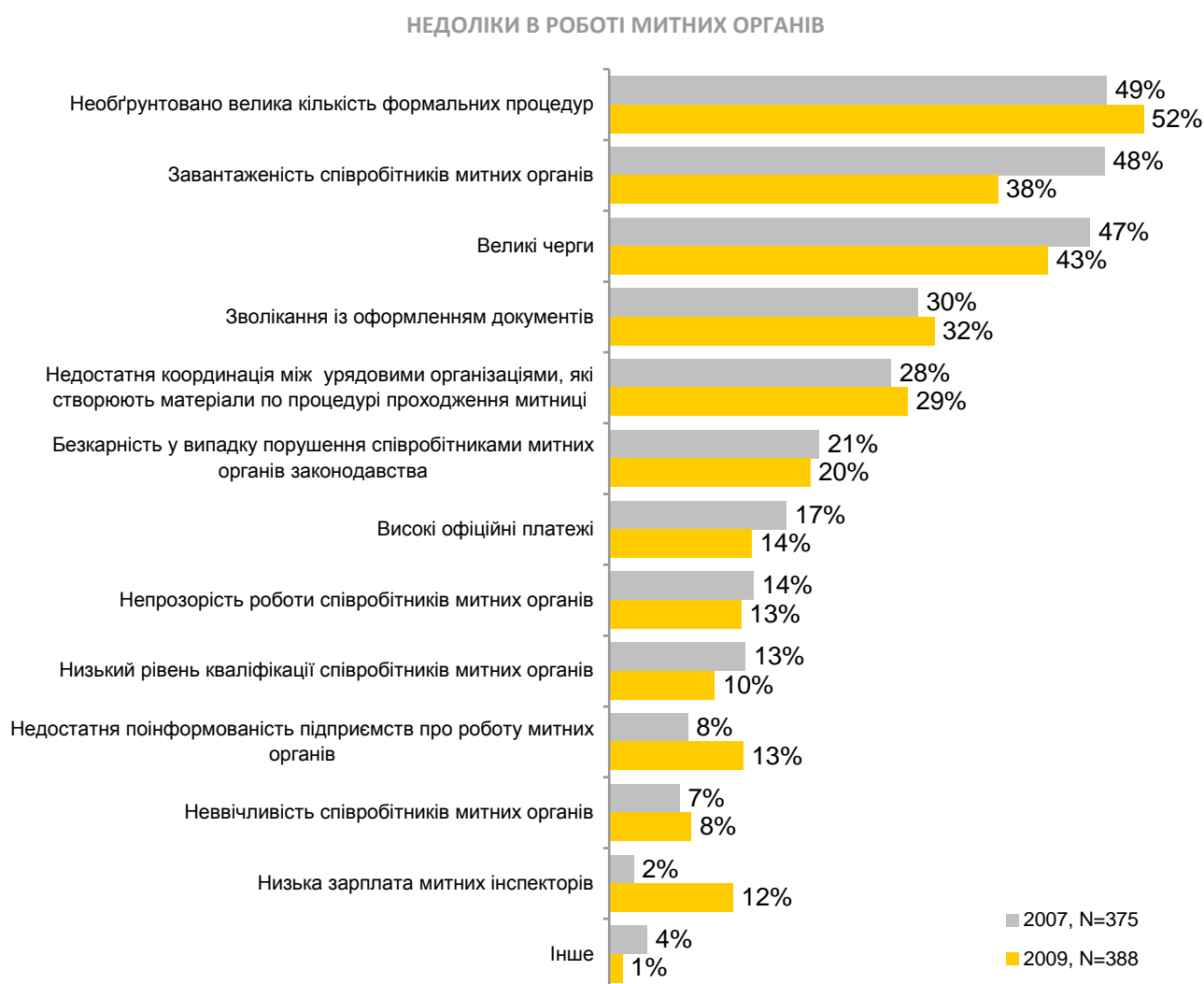
У 2009 році низька поінформованість підприємств про процедури митного оформлення товарів та низька зарплата митних інспекторів, навпаки, були зазначені як серйозні проблеми значущо більшою кількістю опитаних. Якщо в 2007 році низьку поінформованість як проблему зазначили 8% опитаних, то в 2009 – 13%. В 2009 році частка опитаних, яка вважає серйозною проблемою низьку зарплатню митних інспекторів, зросла з 2% до 12%.

Як у 2007, так і у 2009 році, представники промислових компаній більш високо оцінюють рівень перевантаженості митників, ніж респонденти в цілому (в 2007 – 57%, в 2009 – 52%). Компанії-експортери, що часто здійснюють експортні операції, також більш високо оцінюють проблему навантаження на одного митного інспектора (в 2007 році – 61%, в 2009 – 52%).

Представники торговельних компаній, навпаки, вважають цю проблему менш актуальною (відповідно в 2007 – 37%, в 2009 – 28%). Проблема перевантаження митників має менше значення для компаній з досвідом корупції (в 2007 році цю проблему зазначили 32%, в 2009 - 26%).

Безкарність у випадку порушення співробітниками митних органів законодавства вважають більшою проблемою представники компаній, що мають досвід корупції (в 2007 році - 30%, в 2009 – 27%). Ті, хто має досвід корупції, частіше вважають проблемою непрозорість роботи співробітників митних органів (в 2007 р. – 22%, в 2009 – 19%).

Діаграма В11.

4.16. З якими основними недоліками в роботі митних органів Ви стикалися? Виберіть, будь ласка, не більше 3-х варіантів.

Порівняно з попередньою хвилею ситуація з перевантаженістю митників покращилась в Східному регіоні: в 2007 році цю проблему зазначили 62% опитаних, в 2009 – 44%. Відповідно, оцінка ступеню навантаження наблизилась до середнього рівня по країні.

За останні два роки скоротилися черги в Центральному регіоні (кількість опитаних, що вважали черги проблемою, зменшилась з 61% до 39%) та зросли в Південному регіоні (частка респондентів зросла з 34% до 47%).

З 16% у 2007 році до 35% у 2009 зросла частка компаній Центрального регіону, що вважають проблемою недостатню координацію між урядовими організаціями, які створюють матеріали щодо проходження митних процедур. Відповідно, оцінка значущості цієї проблеми в регіоні наблизилась до середнього показника. При цьому в Західному регіоні частка респондентів, що вважають цю проблему важливою, скоротилась з 34% у 2007 році до 17% у 2009. Відповідно, недостатня координація в Західному регіоні є менш важливою ніж по країні в цілому.

В Південному регіоні зменшилась гострота проблеми недостатньої кваліфікації митників – частка респондентів, що обрали цей варіант відповіді, скоротилась з 23% у 2007 році до 9% у 2009.

НЕДОЛІКИ В РОБОТІ МИТНИХ ОРГАНІВ

Вибір	Дослідження	Результати	Всього	Значущі відмінності всередині групи	Значущі відмінності між 2 роками
Завантаженість співробітників митних органів	2007	34% Західний регіон	48%	+	
	2009	33% Західний регіон	38%	-	-
	2007	62% Східний регіон	48%	+	
	2009	44% Східний регіон	38%	-	+
	2007	57% промислових компаній	48%	+	
	2009	52% промислових компаній	38%	+	-
	2007	37% торговельних компаній	48%	+	
	2009	28% торговельних компаній	38%	+	+
	2007	61% підприємств, які виконали більше 11 експортних операцій за рік	48%	+	
	2009	52% підприємств, які виконали більше 11 експортних операцій за рік	38%	+	-
	2007	32% імпортерів, які витрачають більше 24 годин на проходження митного оформлення на митниці	48%	+	
	2009	21% імпортерів, які витрачають більше 24 годин на проходження митного оформлення на митниці	38%	+	-
	2007	32% компаній з досвідом корупції	48%	+	
	2009	26% компаній з досвідом корупції	38%	+	-
Великі черги	2007	61% Центральний регіон	47%	+	
	2009	39% Центральний регіон	43%	-	+
	2007	34% Південний регіон	47%	+	
	2009	47% Південний регіон	43%	-	+
	2007	48% імпортерів, які витрачають більше 24 годин на проходження митного оформлення на митниці	47%	-	
	2009	28% імпортерів, які витрачають більше 24 годин на проходження митного оформлення на митниці	43%	+	+
Недостатня координація між урядовими організаціями, які створюють матеріали по процедурі проходження митниці	2007	16% Центральний регіон	28%	+	
	2009	35% Центральний регіон	29%	-	+
	2007	42% Південний регіон	28%	+	
	2009	38% Південний регіон	29%	+	-
	2007	34% Західний регіон	28%	-	
	2009	17% Західний регіон	29%	+	+
	2007	30% компаній з досвідом корупції	21%	+	
	2009	27% компаній з досвідом корупції	20%	+	-
	2007	22% компаній з досвідом корупції	14%	+	
	2009	19% компаній з досвідом корупції	13%	+	-
Низький рівень кваліфікації співробітників митних органів	2007	23% Південний регіон	13%	+	
	2009	9% Південний регіон	10%	-	+

«+» Статистично значимі відмінності; «-» Статистично незначні відмінності.